

Blogg – et arkiv for skriving og refleksjon

Ruth Grütters

Writing is a technology that makes possible the registration, storing and distribution of information. This article argues that written communication is informed in the most literal sense by the technologies by which it is brought forth, and that the content of the communication is formatted by the technological possibilities and limitations of whatever medium is employed. The specific technology examined in this essay is the blog, and the thrust of the argument bears upon how the blog can be better understood when considered as the remediation of older writing tools. Using historical examples as the ancient wax tablet, the diary, the maritime logbook and the archive, the article demonstrates how the blog is a multi-stable technology that refines prior writing technologies in a way that makes it a tool particularly fitted to produce and communicate, memorize and store experiences and reflections in public.

Keywords: blog, archive, reflection, remediation of writing tools, hypomnemata

Das Archiv "reflektiert" nicht, es codiert.

Knut Ebeling

Skriving er en aktivitet som ved hjelp av ulike teknologier har latt mennesket ytre sine tanker og refleksjoner så vel privat som offentlig.

Artikkelen diskuterer i et teoretisk perspektiv hvordan skriftlig kommunikasjon er preget av sjangervalg og formatert av teknologiens muligheter og begrensninger ved å se nærmere på en spesiell skriveteknologi: blogg. På bakgrunn av tidligere skriveteknologier som for eksempel vokstavlen, dagboken og arkivet er artikkelens hovedanliggende å artikulere en dypere forståelse av hvordan bloggen remedierer tidligere sjangrer og skriveteknologier. En liten avstikker inn i bloggofæren viser fort at blogger i liten grad kan beskrives som statiske manifestasjoner av hendelser (som for eksempel en tradisjonell hjemmeside), men snarere legger til rette for at tanker og ideer ytres og utvikles sammen med leserne. Bloggen kan i dette perspektivet anses som refleksjonssjanger der tanker og ideer prosesseres og publiseres, samtidig som bloggen også synes å legge de teknologiske premissene for skriving av personlige, prosessuelle og søkbare tekster, der premissene ikke forstås som determinerende betingelser, men som bloggteknologiens mulighetsbetingelser.

Først vil jeg gi en kort oversikt over tidligere forskning om blogg som munner ut i en diskusjon om blogg i et sjangerperspektiv. Artikkelens hoveddel vies bloggens forhold til tidligere skriveteknologier før jeg i konklusjonen prøver å svare på artikkelens problemstilling: *Hva er blogg-ens teknologiske mulighetsbetingelser, og hvordan legger disse qua skrive- og arkiveringsteknologi premissene for den refleksjonen som foregår i bloggen?* I den forbindelse er det av betydning å avklare hvilken rolle blogg spiller i tilvirkningen av refleksjonstekster, og hva som forstås med refleksjonstekst i det følgende. I vår sammenheng betrakter jeg refleksjon slik den manifesterer seg i tekster gjennom skrift, refleksjon forekommer med andre ord ytret i et medium som fastholder den (jeg ser derfor bort fra refleksjonsarbeid som en indre, artikulert prosess eller som muntlig samtale som ikke lagres for ettertiden). Den ovenfor formulerte problemstilling skal i det følgende presiseres gjennom følgende spørsmål: Hvilke tidligere skriveteknologier for refleksjon kan sies å være bloggens ”forgjengere”? Hvordan kan disse brukes til å forstå bloggens egenart som refleksjonsmedium? Eller, sagt på en annen måte, hvordan videreutvikler

bloggen tidligere skriveteknologier som i ulik grad representerer (refleksjons) teknologier for selvframstilling, kommunikasjon og lagring? Jeg er ikke fremmed for den tanken at også andre teknologier, medier og kommunikasjonsformer skulle kunne brukes til å kaste lys over blogggen egenart. Målet for denne artikkelen er imidlertid ikke å gi en uttømmende redegjørelse for skriveteknologiens historie,¹ men derimot å synliggjøre dels hvordan blogggen med hell kan forstås i forlengelsen av sentrale og veletablerte kulturteknikker – her forstått som skrive- og lagringsteknologier – , dels hvordan den bringer noe nytt inn i forhold til det jeg kaller dens ”forgjengere”. I denne diskusjonen har jeg latt meg inspirere av Friedrich Kittler, Jacques Derrida og Don Ihde for å synliggjøre teknologiens rolle som en viktig, men ikke determinerende faktor i refleksjonstekstenes produksjon.

De skrive-, registrerings- og kommunikasjonsteknologier som jeg i det følgende diskuterer i forhold til blogggen, spenner fra skrivetavlen, dagboken, loggen og ikke minst til arkivet. Som lagrings- og maktmedium går arkivets historie så langt tilbake som til antikken. På bakgrunn av en nyartikulering og nyproblematisering av arkivbegrepet (Derrida 1996; Ernst 2002) kommer jeg til å se nærmere på hvordan arkivbegrepet kan belyse blogggen egenart. De ovennevnte skrive- og lagringsteknologiene tar ikke mål av seg å være en uttømmende liste, men de utgjør, etter min oppfatning, de mest relevante i denne sammenhengen. Refleksjonsarbeidet ser nemlig ut til å ha gått i lang tid hånd i hånd med ulike teknologiske forutsetninger. Eller som Friedrich Kittler formulerer det:

Man weiß nichts über seine Sinne, bevor nicht Medien Modelle und Metaphern bereitstellen....Und siehe da: zur Definition der Seele bot sich also gleich die Wachstafel an, jene tabula rasa, in die die Griechen mit einem Schreibgriffel ihre Notizen und Briefe einritzten. So kam als Fluchtpunkt der neuerfundenen Seele schliesslich denn doch – in der Verkleidung einer Metapher, die eben keine blosser Metapher war

– die neue Medientechnik zur Sprache, die diese Seele hervorgerufen hatte. (Kittler 2002, 28f.)

Ifølge Kittlers resonnement er det altså teknologien, ”Medientechnik”, som stiller modeller til rådighet som i sin tur muliggjør forståelsen av menneskets sanser og sanseerfaringer. Dette aspektet vil følge oss som en rød tråd gjennom fremstillingen av bloggens medieteknologiske forgjengere.

Blogg i forskningslitteraturen

Bloggen har med sin voksende utbredelse og popularitet blitt gjenstand for flere forskere i de senere år (for eksempel Blood 2000; Serfaty 2004; Salen 2007; Walker 2005a; 2005b; Rettberg 2008; Kjellberg 2009). Som Jill Walker Rettberg, aktiv blogger og bloggforsker,² påpeker, begynte noen programmerere og nettentusiaster allerede i 1994 med å skrive nettbaserte dagbøker. ”Blogg-pioneren” Justin Halls nettside *links.net* kan for eksempel trekkes frem i denne sammenhengen (Rettberg 2008). Dette nettstedet som samlet deler av Halls liv gjennom hyperlenking og dagbokinnlegg, kan sies å være starten på bloggens dynamiske, underveiskrivende og ikke minst private og individualiserende funksjon vi kjenner fra bruken av blogg i dag. Selv om Halls dagbokinnlegg på *links.net* kan minne om en blogg, eksisterte betegnelsen ”weblog” ikke på et tidspunkt hvor Hall enda måtte programmere hvert innlegg for hånd. Skjønt, ordet ”weblog” fantes, men i en noe annen betydning:

The term weblog was used in the early 1990s to refer to the log of visitors that a person who administers a Web server can see. A weblog showed the number of total hits a site had received, how many unique users had visited, how much data had been transferred and other information about the traffic to the site (Rettberg 2008, 24).

I flere av arbeidene det refereres til ovenfor, hersker det konsensus om å tilskrive Jorn Barger, nettdesigner og skribent, æren for å ha startet weblogging. Han var i 1997 den første til å bruke ordet ”weblog” i

tittelen på nettsiden sin: *Robot Wisdom: A weblog by Jorn Barger* (Blood 2000). Kortformen ”blog” oppsto etter en ordlek av nett-designeren Peter Merholz: ”I posted, in the sidebar of my homepage: ”For What It's Worth I've decided to pronounce the word "weblog" as wee'- blog. Or "blog" for short.” (Merholz 2002).³ Suksessen til navnet ”blog” fortsatte med opprettingen av *Blogger.com* i 1999. Dette blogg-verktøyet kunne tilby internettbrukere et teknologisk lavterskel-verktøy til å få publisert egne tekster – og senere også bilder og videoklipp.

Det som i desember 1997 startet som en enkel samling av lenker, Bargers *Robot Wisdom*, har senere funnet mange ulike uttrykksformer: nettdagbøker, journalistblogger og filterblogger. Rettberg skiller mellom tre typer blogger – personlige eller dagbokaktige blogger, filterblogger og temaspesifikke blogger. Et eksempel på en av de mest populære dagbok-bloggene er *Dooce.com*. ”Dooce” er både tittelen på en blogg og et pseudonym for bloggforfatteren Heather B. Armstrong. Hun blogget om arbeidsplassen sin og, som en konsekvens av det, ble hun sagt opp:

I lost my job today. My direct boss and the human resources representative pulled me into one of three relatively tiny conference rooms and informed me that The Company no longer had any use for me. Essentially, they explained, they didn't like what I had expressed on my website. I got fired because of dooce.com.⁴

Den andre typen blogger som Rettberg nevner, er filterblogg. En filterblogg er en kommentert liste av bloggerens nylig besøkte nettsider, som for eksempel nettdesigneren Jason Kottkes side *Kottke.org*.⁵ De temaspesifikke bloggene handler om bestemte temaer som politikk, teknologi, mote, hobby og lignende. Rettbergs bok om blogging er, til forskjell fra det store antallet håndbøker om hvordan en blogg opprettes og utvikles,⁶ en studie av bloggfenomenet i en medieteoretisk og -historisk kontekst der hun ved hjelp av utstrakt bruk av eksempler illustrerer hvordan blogging kan studeres innenfor ulike fagfelt: ”Blogs are themselves related to many different contexts and can be interpreted from many different

disciplines: media studies, the history of technology, sociology, ethnology, literary studies, marketing, journalism and more” (Rettberg 2008, 1f.).

Fire år tidligere ga Internettforskeren Viviane Serfaty ut en bok om blogging som tematiserer forholdet mellom dagboksjangeren som privat og intim sjanger og blogg som online sjanger i en historisk kontekst: ”online diaries and weblogs are but the latest avatars in the long history of self-representational writing” (Serfaty 2004, 1).⁷ Ved hjelp av ordparet ”mirror” og ”veil” studerer hun vekselvirkningen mellom bloggerens ønske om å speile seg og å mestre språkets tilslørende funksjon, ”because the primary characteristic of language is the multiplicity of meaning and its echoes with the unconscious processes of the reader/viewer” (Ibid., 91). Nettdagbøkene som Serfaty analyserer, illustrerer i tråd med hennes teoretiske utgangspunkt og ramme for studien, hvordan forfattere av nettdagbøker bruker blogging som en slags selv-avsløringsteknikk for å oppnå større forståelse av seg selv (Ibid., 92).

Et fellestrekk ved bloggforskningen er å beskrive bloggen som et nytt tekst- og sjangerfenomen (Miller & Shepherd 2004, Rettberg 2008) som har oppstått i møte med den digitale teknologien og tidligere sjangrer (Serfaty 2004). I den forbindelse er det på sin plass å se nærmere på blogg i et sjangerperspektiv.

Blogging – en sjanger?

Blogg regnes i dag som et nettfenomen mange har en viss formening om eller forventning til. Det publiseres personlige, faglige, journalistiske og institusjonelle blogger på Internett hver dag, og de fleste Internettbrukere har forestillinger om hva en blogg er. Det er denne forestillingen, og sjangerforventningen knyttet til den, jeg vil stoppe opp ved for å beskrive.

Før jeg imidlertid kretser inn et eget sjangerbegrep for bloggen, kan det være hensiktsmessig kort å se på hvorvidt bloggen kan karakteriseres som medium i sin egen rett.⁸ Et nytt medium oppstår ikke i et vakuum eller faller ned fra himmelen (Kittler 2002, 11), men det bygger på kjente

former eller sjangrer og videreutvikler og omformer disse.⁹ I språk- og medievitenskapen betegner man denne utviklingen gjerne for ”remediering”; form- og uttrykksregisteret fra eldre sjangrer reaktualiseres som representasjons- eller uttrykksformer i nye medier. Eller som Marshall McLuhan i sin tid uttrykte det i slagordsform: ”the ’content’ of any medium is always another medium. The content of writing is speech, just as the written word is the content of print, and print is the content of the telegraph” (McLuhan 1987, 8). Begrepet ”content” kan være villedende hvis man leser det kun i en semiotisk sammenheng der innholdssiden er uløselig knyttet til en uttrykkside. I vår sammenheng kan heller følgende sitat av McLuhan være retningsvisende: ”All media are active metaphors in their power to translate experience into new forms” (Ibid., 57). Prosessen der vi tar i bruk nye uttrykksformer for å representere det eldre medier hadde representert, er slik sett en metaforisk prosess, og i dette perspektivet fremstår remediering som en term som gjør oppmerksom på og beskriver mediernes avhengighet av hverandre:

Remediation as the mediation of mediation. Each act of mediation depends on other acts of mediation. Media are continually commenting on, reproducing, and replacing each other, and this process is integral to media. Media need each other in order to function as media at all (Bolter & Grusin 2001, 55).

Når det gjelder for eksempel utviklingen innenfor nyhetsmediene, så har det skjedd store endringer med utbredelsen av Internett. Samme nyhet presenteres i dag i så ulike medier som papiravis, nettavis, tv og nett-tv. Papiravisen har med andre ord opplevd en remediering gjennom nettavisen, tv, og noen vil kanskje også si blogg. Spørsmål som presser seg på i denne sammenhengen er hva en blogg er, og hva som remedieres i bloggen.

Bloggen kan i denne sammenhengen beskrives som et asynkront medium som innebærer at publiserte bloggposter ikke adresseres til lesere i en samtidig kommunikasjonssituasjon. En leser av en blogg har mulig-

heten til å velge selv når bloggen skal leses eller kommenteres. Slik sett er det nærliggende å si at brevsjangerens, både den tradisjonelle og den elektroniske, ”ikke-samtidighet” remedieres i bloggen. Jeg nevnte tidligere at det finnes personlige, faglige, journalistiske og institusjonelle blogger på Internett, og disse bloggene kan dermed sies å remediere sine respektive forgjengere, som dagbok, forskerlogg, reportasje og oppslagstavle.

Ser man på bloggen med en programmerers øyne, så er en blogg nokså forenklet sagt ikke noe annet enn en kombinasjon av koder som produserer en nettside med visse funksjoner, som for eksempel rask publisering av tekst og bilde, lenking mellom nettsider og kommentarfunksjoner. Bloggprogrammenes begrensninger ligger ikke på det innholdsmessige planet, men på ramme- eller layoutplanet. Publisering av innhold er overlatt til brukeren, men plassering og utforming av tekstene er forhåndsprogrammert av det gjeldende bloggprogrammet. Bloggtekstene er ordnet i omvendt kronologisk rekkefølge, utstyrt med dato, klokkeslett og forfatternavn. Tidsoppsettet er kjent fra både dagbok- og brevsjangeren. Så vel et dagboknotat som et formelt brev har faste formler som dato og avsender i oppsettet sitt. Ut fra disse premissene skulle den tekniske løsningen i bloggen dermed favorisere visse sjangertyper som er kjenne-tegnet ved en personlig og privat skrivestil. Men til forskjell fra disse skrivesjangrene eller tekstformene er bloggen ikke et privat medium – den bruker Internett som publiseringsarena, og i denne konstellasjonen blir sjangerspørsmålet påtrengende å diskutere.

Det er nærliggende å anta at trekk ved bloggens tekniske utforming inviterer til tekstformer som ligner på dagbok- eller brevnotater, men dermed er det ikke sagt at bloggen fortrinnsvis bør brukes slik. I utgangspunktet er det ingen som kan hindre en i å skrive eventyr eller dikt i en blogg. Medier er nemlig aldri absolutt resistente overfor brukernes appropriering av dem (mobiltelefonen er vel et av de mer berømte, nyere eksempler; gramofonen et annet). Som blogger står man fritt til å skrive det man ønsker, fra dagboknotat og fiktiv fortelling til nyhetsreportasje. I en slik kontekst bruker man bloggverktøyet som publisere-

ringsverktøy for ulike tekster og sjangrer. Med tilgangen til brukervennlige bloggverktøy har for mange bloggen utviklet seg til å bli et kombinert skrive- og publiseringsverktøy. Det ser ut til at dagbokformatet har inspirert privatpersoner til å publisere sine betraktninger om hverdagslige hendelser, journalister til å rapportere omgående fra aktuelle begivenheter og akademikere til å skrive forsker- og refleksjonslogg.¹⁰

Den fortløpende, kontinuerlige og frie skrivepraksisen tyder på å ha medvirket i etableringen av bloggen som en overordnet sjanger som kan romme flere sjangrer. Johan Tønnesson beskriver blogg som ”dagbok og skrytealbum, men det er også avis, leksikon og løpeseddel” (Tønnesson 2008, 78). Det finnes flere bloggspesifikke kjennetegn som umiddelbart lar en leser forstå at han har åpnet en bloggside på Internett. Følgelig vil det være nærliggende å kalle disse trekkene for ”sjangertrekk”, underforstått at bloggen fungerer som en slags hovedsjanger som kan inneholde mange ulike sjangrer fra tekstverdenen.

Hvordan disse sjangertrekkene har etablert seg, kan med hell beskrives som ”sjangerforhandlinger”. Dette begrepet har – for øvrig på linje med Derridas insistering på at sjangrer alltid blir til, stabiliseres, i etterkant av prosessen (Derrida 1994, 260) – den styrken at det peker eksplisitt på at sjangrer konstitueres i et sosialt fellesskap, at de altså har en eksplisitt sosial dimensjon. Carolyn Miller og Dawn Shepherd har i den forbindelse knyttet etablering av sjanger til sosiale kontekster. ”[W]hen a type of discourse or communicative action acquires a common name within a given context or community, that’s a good sign that it’s functioning as a genre” (Miller & Shepherd 2004).

En slik forståelse av sjanger synes svært anvendelig til å belyse fenomenet blogg, noe Miller & Shepherd også gjør i artikkelen ”Blogging as Social Action: A Genre Analysis of the Weblog”. Hovedanliggendet deres er å anvende en retorisk sjangeranalyse på bloggfenomenet ved å undersøke spørsmål som ”Why did blogging catch on so quickly and so widely? What motivates someone to begin and continue a blog?” (Ibid.). Termen for dette påtrengende momentet er *kairos*, et

begrep forfatterne låner fra den antikke retorikken – og faktisk også fra de klassiske kirkefedrenes teologi (Ritter 1992, 667ff.). I antikken betegner termen den særlige og unike situasjon hvor taleren, for eksempel i en rettssak, tar ordet, og som setter betingelsene for hvilke ord han skal velge, og hvordan hans ord skal kunne påvirke og endre situasjonen. Å ha fornemmelse for øyeblikkets egenart, *kairos*, kan sammenlignes med det man beskriver som teft, eller fingerspitzengefühl.¹¹

I Miller & Shepherds analyse beskrives *kairos* som et moment i kulturen der diskurser oppleves som passende på et bestemt tidspunkt.¹² ”*Kairos* describes both the sense in which discourse is understood as fitting and timely ‘the way it observes propriety or decorum’ and the way in which it can seize on the unique opportunity of a fleeting moment to create new rhetorical possibility” (Miller & Shepherd 2004). Sjangrer uttrykker dermed en relasjon mellom tid og sted, men de er av den grunn på ingen måte statiske. For å kunne fange opp, uttrykke og reflektere et gitt kulturelt moment i en bestemt form, er sjangrer snarere produkter av endringsprosesser. Sjangrer er med andre ord underlagt samfunnsutviklingen og oppstår som uttrykk av dynamiske forhold mellom diskurs og *kairos* (Ibid.). Blogger er i så måte sosialt gjenkjennbare handlingsmåter som kan ses på som retoriske og sosiale svar på påtrengende problem. I bloggans tilfelle bestemmes *kairos* i det unike historiske sammenfallet mellom teknologiens forutsetninger og publikums ønske om å fremstille seg selv i samspillet med andre:

The blog reveals something about the configuration of the subject in the *kairos* that we have described a *kairos* of mediated voyeurism, widely dispersed but relentless celebrity, unsettled boundaries between public and private, and new technology that disseminates these challenges beyond capital and corporations to individuals (Miller & Shepherd 2004)

Det som Miller og Shepherd skisserer her, er også en forskyvning av grensen mellom det offentlige og det private rommet, et moment jeg vil komme tilbake til.

Skriveteknologiens premisser

Selv når antikkens retorikere bedrev refleksjon som indre meditativ virksomhet, var dette frukten av et omfattende teknologisk apparat som omfattet alt fra retorikkens undervisningsredskaper som skrivetavler og codexer, via retorikerens erindringsteknikker til de fora hvor de utøvde sine ferdigheter. Det refleksjonsarbeidet som opp gjennom historien har blitt utøvd innenfor filosofi og utdanning, har slik alltid vært preget av det man kan kalle for dets teknologiske mulighetsbetingelser og rammer, for eksempel i form av de kanaler som har vært tjenlige og hensiktsmessige til å utvikle og artikulere refleksjon, og eventuelt lagre og sette dens frukter i sirkulasjon. Slik sett ville det etter mitt skjønn være en tankefeil å hevde at nettopp bloggen skulle skille seg fra tidligere historiske medier for refleksjon ved at den ikke skulle være preget av den teknologien som bestemmer brukernes grensesnitt.

I denne sammenhengen er det også viktig å presisere hvordan begrepene *medium* og *teknologi* brukes i denne artikkelen, for leseren vil støte på både skriftmedium og skrive-teknologi, og til og med medieteknologi. Et medium kjennetegnes ved sin materielle utforming og sin funksjon som mellomledd – begrepet stammer som kjent fra latin og betyr *i midten*. En utbredt måte å beskrive medium på er å karakterisere det som en kanal som relaterer noe til noe annet med henblikk på en overføring. Denne beskrivelsen forutsetter imidlertid et entydig definert mediebegrep slik at dette kan stå til rådighet i og være grunnlag for videre begrepsavklaringer. Men at mediebegrepet i seg selv ikke nødvendigvis er gitt som entydig, har blant andre Friedrich Kittler demonstrert med et historisk eksempel hentet fra Thomas Aquinas. Kittler gjør oppmerksom på en tilsynelatende feil i Thomas' gjengivelse av første brev til Korinterne (Kittler 2003, 196). Mens det i den autoriserte latinske oversettelsen

Vulgata står ”nunc videmus per speculum” (vi ser nå gjennom et speil), endrer Thomas preposisjonen og skriver ”ut in speculo” (som i et speil). ”Som i et speil” kan derfor tyde på ulike lysbrytende, det vil si ulike mediale kvaliteter. Preposisjonsskiftet fra *per* speculum (gjennom et speil) til *ut in* speculo får ifølge Kittler konsekvenser for selve mediebegrepet. Helt siden Aristoteles, Thomas’ store forbilde, ble mediet ansett som en materie som nesten unnslipper våre sanser, men som likevel er uunnværlig for sansningen. Uten mediet (luften) kan øyet ikke sanse. Det ”aquinske” mediebegrepet (”ut in speculo”) erstatter dermed forestillingen om umiddelbar mediering slik det kom til uttrykk i Paulus’ første brev til korinterne ved å påpeke andre (lys-) brytningsmessige kvaliteter, med andre ord, andre medieteknologiske egenskaper (Ibid.).¹³

Mediebegrepet åpner i et slikt perspektiv muligheten for overføring av ulike teknologier. Dette impliserer også at et medium bare kan realiseres gjennom teknologi. Nyere medie- og kommunikasjonsteori har satt søkelyset på medieformens betydning for hva som formidles i en kommunikasjonssituasjon (Jf. for eksempel Kittler 1985, 1986, Bolz 1993, Debray 1996, Hörisch 2001, Manovich 2001). Teknologi betraktes og oppfattes ikke kun som et hjelpemiddel til overføring av informasjon. Derimot velger, preger, ja til og med formaterer den det materialet den viderebringer. I den forstand hevder enkelte at transmisjon alltid innebærer transformasjon; ikke reproduksjon, men produksjon. Teknologien er ikke kun redskap eller middel for å realisere mediet, men aktivt deltakende i mediets utforming. Min sontring mellom medium og teknologi er derfor av prinsipiell karakter og ikke empirisk ettersom de to fort flyter over i hverandre, nettopp for å kunne skjelne mellom to aspekter av overføringen av informasjon, og vel vitende om at det ikke er uproblematisk å bruke overførings- eller transmisjonsbegrepet.

Hyperlinker, hypertekster, hypomnemata

Det finnes en rekke type lagringsmedier, og de utmerker seg med et stort antall funksjoner og egenskaper. Noen er av mer flyktig karakter, de greske

geometrikerne brukte sand i undervisningen, og fra klasserommet er vi alle fortrolige med tavlen eller forskjellige typer av prosjektører; andre er av et mer varig slag, så som bøker, for ikke å snakke om det som er risset i stein, innskrifter på søyler, monumenter, gravsteiner, etc. Skriveteknologier har utviklet seg, og utvikler seg, og de betjener menneskets behov for å artikulere og lagre sine tanker, ideer og overhørte ord og vendinger. Og for å kunne kommunisere dem naturligvis. Men det som her og i første omgang primært skal belyses, er hvordan skriveteknologier gjør det mulig å fastholde ordet.

Skrifthistorikere skiller gjerne prinsipielt mellom skriftmedium som er utviskbare, og dem som ikke er det (Green og Stallybrass 2006, Chartier 2007). Utviskbarheten er riktignok et kriterium som kan brukes for å sammenligne så ulike skriveteknologier som tegning og sletting i sanden med trykking av *delete*-knappen i for eksempel en blogg. Men utover det å være preget av og underlagt skriveteknologiernes ”reset”-funksjoner er det to andre kriterier som i vesentlig grad kan brukes til å karakterisere skriveteknologiens utvikling: lagringsevne og mobilitet. Som lagringsmedium betraktet kan en gravplate av stein sies å ha nærmest ubegrenset lagringsevne ikke minst sammenlignet med geometrikerens sand. Men om de har forskjellig grad av bestand, har begge disse mediene det til felles at de er bundet til selve lagringsplassen. Først med utviklingen av bærbare skriftmedier kunne den lagrete tanken som objekt løsrives fra stedet og flyttes fra A til B.

Bloggen kan i en viss grad sies å tilhøre den første gruppen (utviskbare medier) når det tas i betraktning hvordan bloggen tillater både sletting av bloggposter og av selve bloggen,¹⁴ men den utmerker seg også gjennom sin mobilitet og lagringsevne. Skjønt i dag synes mobilitetsbegrepet å være av en noe annen karakter om det jevnføres den fysiske overføringen av skriveavler, brev og depesjer ved hjelp av budbringere og postvesen med hvordan den digitale teknologien pakker inn og pakker ut informasjonsbiter gjennom for brukeren usynlige nettverksprotokoller som for eksempel TCP.

Mobilitetsbegrepet får dermed en mindre konkret betydning i bloggenn enn i skrivetavlens tilfelle siden bloggen ikke er et fysisk tekstunderlag som kan flyttes fra A til B. Mobiliteten må derfor heller forstås som tilgjengelighet uavhengig av tid og sted. En blogger kan flytte seg fra datamaskin til datamaskin og likevel redigere bloggen sin ettersom blogg-teknologiens grensesnitt muliggjør pålogging og rask oppdatering uavhengig av én fysisk lokalisert datamaskin.

Et annet aspekt som nyanserer synet på mobiliteten, er hyperlink-prinsippet som tillater brukeren å komme frem til en blogg via ulike nettsider. Mobilitet er i bloggenns tilfelle dermed også forbundet med både tilgjengelighet og fleksibilitet. Riktignok kan bloggenns innhold endres og oppdateres i løpet av kort tid – informasjonen er så rask som aldri før, men etter min mening kan den raske informasjonsflyten ikke skilles fra de mulighetene en blogger har for å koble eller linke seg til bloggen sin uavhengig av hvor han måtte befinne seg.

Suksessen til vokstavlen, en av bloggenns forløpere, kan tilskrives nettopp dens smidighet og det forhold at den til enhver tid var for hånden og således kunne tilfredsstille den respektive brukeren og imøtekomme hans spontane behov. Vokstavleskribenten risset inn det som i øyeblikket ikke måtte glemmes. Når så tavlen var full, og den informasjonen man ønsket å bevare, var overført til et mer permanent medium, kunne voksoverflaten på tavlen gattes ut og gjøres klar til å ta imot nye ord. Grekernes betegnelse for slike lagringsmedier var *hypomnemata*. Hypomnemata kalles oppteignelser, notater og utkast gjort i etterkant av samtaler og lektyrer nettopp til støtte for erindringen. I denne forbindelse kan det være av en viss relevans å se litt nærmere på betydningen av de gammelgreske ordene *hyper* og *hypo*. Både *hyper* og *hypo* kan være enten preposisjon eller prefiks i gammelgresk. Grunnbetydningen for *hyper* er ”over”, ”ovenfor”, for *hypo*, ”under”, ”innunder”, og da både i romlig og tidsmessig betydning (Liddell and Scott 1968).

En kjent litteraturteoretiker som har brukt begrepsparet ”hyper”- og ”hypotekst”, er Gérard Genette (Genette 1997). Genette ønsket å beskrive

to typer transtekstuelle forhold som kan finnes mellom to tekster hvor den ene kalles hypertekst, den andre hypotekst:

What I call hypertext, then, is any text derived from a previous text either through simple transformation, which I shall simply call from now on *transformation*, or through indirect transformation, which I shall label *imitation*. (Genette 1997, 7)

Det dreier seg altså om å benevne to forskjellige former for bearbeidelse en grunntekst kan utsettes for. I sin modell av transtekstuelle relasjoner beskriver Genette hypertekstualitet som "any relationship uniting a text B (which I shall call the *hypertext* to an earlier text A (I shall, of course, call it the *hypotext*), upon which it is grafted in a manner that is not that of commentary" (Genette 1997, 5). I Genettes terminologi fungerer hypoteksten som en "under-tekst", et grunnlag for hyperteksten som gjennom ulike imitasjonsteknikker av undertekstens elementer manifesterer seg som "over-tekst".

Det er viktig å understreke at Genettes hypertekstbegrep ikke må forveksles med det hypertekstbegrepet som i dag er kjent gjennom den digitale teknologien. Grunnen til at Genette nevnes her er for det første å illustrere hvordan det gammelgreske ordparet hyper/hypo anvendes i sin opprinnelige betydning i moderne litteraturteori, og, for det andre, å tydeliggjøre forskjellen mellom Genettes "hypertekst" og det hypertekstbegrepet som i dag brukes i en digital kontekst.

Det digitale hypertekstbegrepet brukes gjerne som betegnelsen på et struktureringsprinsipp og kan derfor heller sies å betegne arkiverings-teknologien enn de retoriske organiseringsformene som kommer til uttrykk gjennom ulike sjangrer. Oversettelsen av det greske "hyper" til preposisjonen "over" kan virke forledende ved at det gir konnotasjoner til et overliggende eller høyere nivå, altså at hyperteksten nettopp er en overtekst; i den digitale kontekst er det imidlertid avgjørende å fremheve at hypertekstualitet først og fremst er et struktureringsprinsipp. Det er ikke en "supertekst" som organiserer nodene på Internett, men derimot

er det den interne og globale lenketeknologien, tekststruktureringsprinsippet, som skaper et tekstunivers som er en uavsluttet, stadig foranderlig hypertekst – et sentralt moment jeg kommer tilbake til i avsnittet om arkivet og bloggen som skrive- og arkiveringsteknologi.

Når preposisjonen *hypo* settes sammen med *mnema*, som betyr minne eller hukommelse etter erindringens muse, *Mnemosyne*, blir den direkte oversettelsen ”under-minne” eller ”under-hukommelse”. Dette kan på den ene siden forstås som det å gi hukommelsen et under-lag, bokstavelig talt som når minnet flyttes ut av bevisstheten og over på et materielt underlag hvor det kan fastholdes, som for eksempel en skriveplate. På den andre siden kan det også bety ”noe som får oss til å huske på”, ”en påminnelse” – uten tanke på skriveunderlaget, men mer i den konkrete betydningen av selve handlingen å ”skrive ned” eller ”nedtegne”. Den temporale betydningen av *hypo*, forstått som ”under” eller ”imens”, kan muligens ytterligere utvide prefiksets betydningsspekter fordi den opprettholder en lett forskjøvet samtidighet mellom minnet og dets opptegnelse. Og i den forbindelse kan *hypomnemata* etter min mening også tolkes i konkret forstand: ”Jeg må skrive dette ned, mens jeg husker det” – selv om den ovennevnte betydningen ”noe som får oss til å huske på” er den konvensjonelle (Liddell and Scott 1968).

Hypomnemata var altså ment å bli lest igjen for å friske opp hukommelsen, eller ble forstått som et stykke ”uegentlig” hukommelse, og, til forskjell fra *mneme* eller *anamnese*, det vil si den sanne indre hukommelse, ikke til å stole på. Det sistnevnte synet er forankret i Platons kunnskaps-teori, og i hans forståelse av hvordan erkjennelse forholder seg til kunnskap – for paradoksalt nok lar denne relasjonen seg ikke forklare uten et skriveteknologisk perspektiv, som jeg vil se nærmere på i det følgende.

I dialogen *Theaitetos* tematiserer Platon forholdet mellom erkjennelse og kunnskap. Mer presist handler det om å nå frem til en forståelse av *episteme* som er filosofens høyeste mål. For å illustrere forholdet mellom de to bruker han to bilder: en voksblokk og et dueslag. Både voksblokken og dueslaget er analogier på sjelens rolle i møtet, eller grensesnittet, med

sansene og tankene, men i denne sammenhengen skal jeg bare se på voksblokken. Platon foreslår følgende analogi: Hvis en fyller sjelen med voks, vil både ytre inntrykk (gjennom sansene) og indre inntrykk (gjennom tankene) sette sine spor i voksen. Så lenge avtrykkene finnes i voksen, vil vi huske dem. De vil være preget inn i sinnet:

SOKRATES: La oss da for argumentets skyld gå ut fra at vi i vår sjel har en vokstavle som er større hos noen, mindre hos andre [...] La oss si at denne tavlen er en gave fra musenes mor, Mnemosyne, og at hvis det er noe av det vi har sett eller hørt eller selv tenkt som vi ønsker å huske, så holder vi voksen under fornemmelsene eller tankene og lager et avtrykk av dem, slik vi setter et stempel med en signetring. Det vi har avtrykk av, husker vi og vet om så lenge bildet av det forblir i voksen, men det som viskes ut eller ikke kan gi noe avtrykk, det har vi glemt og vet ikke om (Platon 2004, bd. VI, 192).

På grunn av avtrykkene, sporene i voksblokken kan mennesket altså erindre det som satte sporene. Slettes derimot sporene, glemmer man det som ga avtrykk i sjelens vokstavle; kunnskapen ”nulles ut”. Voksblokken muliggjør utvelgelse og lagring av sanseinntrykk.

Platons bruk av voksblokken som bilde på hvordan mennesket akkumulerer kunnskap, viser på et slående vis hvordan bruken av teknologien og forståelsen av de mentale operasjonene gjensidig farger av på hverandre; skriveplatens voksblokk er en eksternalisert hukommelse, og sinnet en internalisert skriveplate. Tavlens voks registrerer og tar vare på så vel *inntrykk* utenfra (sansene), som innenfra (tankene), og utgjør slik *grunnlaget* for det mennesket kan vite.

Idéhistorikeren Michel Foucault presiserer i et intervju fra 1984 at hypomnemata også ble brukt som en bred betegnelse på bøker, offentlige register og private notiser: “In the technical sense, the hypomnemata could be account books, public registers, individual notebooks serving as memoranda” (Foucault 1984, 364). Jacques Derrida utvikler i *Archive Fever* termen videre i en mer systematisk retning. ”Hypomnema” er for

ham en betegnelse på enhver form for skriveteknologi som fungerer som "mnemotechnical supplement or representative, auxiliary or memorandum" (Derrida 1996, 11), altså et underlag som gjør det mulig å fastholde for minnet det som i seg selv er flyktig og ustabilt, men også som et hjelpemiddel mot den indre erindringens mangler og brister. Avgjørende for Derrida er at *hypomneme* må forstås i kontrast til *mneme*, det vil si den levende erindring. Det handler med andre ord om forskjellen mellom indre erindringsarbeid og den erindring som muliggjøres ved hjelp av erindringsprotoser. Hypomnemata og hypomneme kan slik sett ses på som samlebetegnelser for fysiske og mentale erindringsteknologier som hjelpemiddel til å tilfredsstille menneskets behov for og streben etter å bevare, utvide, ytterliggjøre og dele tanker og minner.

At det nettopp var vokstavlen Platon brukte som bilde, har sammenheng med skrivetavlens materielle utforming og beskaffenhet. En treplate ble dekket med voks, og ved hjelp av en enkel penn, griffel, kunne man risse inn tall og korte tekster. Den såkalte "diptychon" besto av to plater som var festet til hverandre med et hengsel. Slik kunne det som var risset inn i voksen ikke bli skadet ved transport. Mottakeren hadde så muligheten til å slette, glatte ut voksen og slik slette meldingen hvis han ønsket det – ikke ulikt det en datamaskin gjør etter "reset"-kommandoen. Det er verdt å huske at skrivetavlen ikke utgjorde den eneste skriveteknologien i antikken. Bokrullen eksisterte side om side med treplatenes codexer, og etter hvert ble treplatene byttet ut med lettere materiale, som papyrus, pergament, ja, til og med silke. Men ettersom dette var kostbare skriveunderlag, var skriveplaten forbløffende lenge i bruk, faktisk helt frem til det nittende århundret.

Platons velkjente skepsis i forhold til skrivekunsten trekkes i dag ofte frem som en kuriositet. I *Faidros*-dialogen advarer han mot skrivekunsten som vil svekke hukommelsen: "For denne oppfinnelse vil inngi glemsel i lærlingenes sjel ved at minnet forsømmes. Av tillit til skriften vil de hente sitt minne utenfra, fra fremmede tegn, ikke innenfra, fra dem selv. Så ikke et minnets, men et påminnelsens middel har du oppfunnet" (Platon

2004, bd. IV, 240). Platons bekymring grunnet i at skriften ville motvirke evnen til å huske fordi hukommelsen kom til å bli avhengig av ytre tegn, en oppfatning som illustrerer paradokset i denne dialogen: Platon skrev *dialoger mot skriften*. Han brukte selv "fremmede tegn" for å bevare dialogene. Like fullt er referansen til Platon ikke uten betydning, for det Platon artikulere, er skriftens sekundære rolle i forhold til det han oppfatter som den opprinnelige tankevirksomheten og hukommelsens evne til å ta vare på tanker og resonnementer uten ytre hjelpemidler.

Nettopp det forhold at erindringen trenger et grunnlag, et substrat eller en flate den kan fastholdes i og på, blir også understreket av Jacques Derrida (Derrida, 1996). Han fremhever at for at noe skal kunne arkiveres, forutsetter det et grunnlag, det Derrida betegner med den franske termen *subjectile*. Bokstavelig betyr ordet "grunning" ved malerarbeid, altså det underlaget som gjør at malingen sitter fast. Derrida bruker *subjectile* som et romlig begrep, en term som karakteriserer erindringens topologi, mer presist som "a psychic spacing" idet han med "spacing" alluderer til mellomromstasten på skrivemaskinen og mellomrommene og til "the blanks", det vil si de hvite feltene mellom ordene på en side som nettopp lar grunnlaget, det som skriften er festet på, tre frem. I essayet om Artaud beskriver Derrida "subjectile" som "a solidified interval between above and below, visible and invisible, before and behind, this side and that" (Derrida, Thévenin 1998, 78). I tråd med dette er lagringsmediet noe som ligger utenfor selve representasjonen, eller som er det rommet, intervallet, som muliggjør og betinger representasjon, som i selve møtet mellom inntrykk og underlag innrammer minnesporet og danner dets bakgrunn og ramme.

Som en beskrivelse av den grunnleggende mekanismen i opparbeidelsen av et minne, kan Platons og Derridas betraktninger være nyttige. Et annet spørsmål er imidlertid hvor langt disse betraktningene bringer oss når det gjelder måten minnet er organisert på. Erindringsfragmenter gir ikke av seg selv noen sammenheng, og en vilkårlig opphoping av dokumenter utgjør ikke i seg selv noe arkiv. For å skape orden og sammen-

heng, for at lagrede minner skal gi mening, forutsetter det systematisering, klassifiseringsprinsipper. Finnes slike prinsipper allerede hos Platon? Blir inntrykkene klassifisert etter bestemte lover?

Et stykke ut i *Theaitetos*-dialogen defineres *episteme* som sann *doxa*. Doxa-begrepet kan oversettes med ”oppfatning”, og i innledningen til den norske Platon-utgaven skriver Øyvind Rabbås: ”oppfatninger er ikke bare noe man *har*, men noe man *danner seg* – på basis av sakkunnskap og (noen ganger) overveieelse, samt tilgjengelig belegg” (Platon 2004, bd. VI, 110). Og dermed kan vi danne oss rette og falske oppfatninger eller forestillinger. Det ligger ifølge Rabbås et dømmeprinsipp til grunn for å skille mellom de rette og de falske oppfatningene:

Det er etter hvert blitt vanlig blant filosofer å oversette doxa med ”dom” (engelsk judgement), og saklig er dette en god idé ettersom ordet både er knyttet til verbet å ”dømme” (eller ”bedømme”) og henger sammen med substantivet ”dømmekraft” (”skjønn”), altså evnen til å danne seg de rette oppfatninger om ting. (Ibid., 110f.)

Dette dømmeprinsippet kan i vår sammenheng betegnes som et arkiveringsprinsipp i erkjennesarbeidet. Inntrykkene gir opphav til menneskets evne til å bedømme og dermed klassifisere dem. Likevel er klassifiseringen ikke mulig uten et erindringsredskap, eller i det minste et bilde på en allerede kjent erindringsteknologi, for eksempel vokstavlen, som lar mennesket sanse, huske og klassifisere inntrykkene.

Nå er det i denne sammenheng ikke formålstjenlig å utfolde skrive-teknologiens utvikling fra antikken til i dag, men når jeg diskuterer teknologiens rammevilkår for refleksjon, kan det være nyttig å peke på noen sentrale utviklingstrinn i skrive-teknologien ettersom dette også kaster et visst lys innover bloggens styrke som skrive-teknologi. For det første er det interessant å legge merke til hvordan den materielle utformingen utkonkurrerte bokrullen. Codexenes ”bokform” frigjorde en hånd der en tidligere trengte begge hendene for å holde oppe rullen. Formatet gjorde at det ble mulig å lese, bla og skrive samtidig. Formatet gjorde

også at codexene var lette å bære med seg og sende som brev. Skrivetavlene ble brukt som notatbøker eller regnskapsbøker, og det er ikke minst kjent hvordan en av stenografiens pionerer, Ciceros greske slave Tiro, brukte nettopp slike skrivetavler, codexer, til å notere utkast og ideer til sin herres taler. Slik kunne denne særlige skriveteknologien tilfredsstille behovet for å avlaste hukommelsen.

I nyere tid dukker tavleteknologien, som tillater skriving og sletting på samme overflate, opp i Sigmund Freuds teori om bevissthetsstrukturen. Opprinnelig var denne skriveteknologien et leketøy, ”der Wunderblock”. Den finnes fremdeles i dag som skrivetavle der man kan skrive og tegne, og hvor man ved å dra ned en hendel, kan få alt til å forsvinne på mystisk vis. Tavlen tømmes og kan brukes om og om igjen. Freud brukte dette leketøyet for å forklare hvordan bevisstheten administrerer sanseinntrykkene slik at noen huskes, andre glemmes, atter andre fortrenses. Det er dog ikke skriveverktøyet, ”der Wunderblock”, som skal undersøkes her, men den analogiske bruken av dette verktøyet innenfor psykoanalysen for å se hvordan teknologien – helt i tråd med Kittlers beskrivelse av teknologiens produktive rolle – stiller modeller til rådighet for å kunne forklare menneskets indre, psykiske, ja til og med under- og ubevisste prosesser.

I *Psychologie des Unbewussten: Notiz über den ”Wunderblock“* (1975) bruker Freud leketøyet *Wunderblock* som analogi på hvordan mennesket persiperer, tror å glemme, men aldri glemmer helt. Det opplevde vil alltid ligge risset inn i voksplaten uavhengig av lagene som skrives på nytt og på nytt oppå det som blir visket ut:

Denkt man sich, dass während eine Hand die Oberfläche des Wunderblocks beschreibt, eine andere periodisch das Deckblatt desselben von der Wachstafel abhebt, so wäre das eine Versinnlichung der Art, wie ich mir die Funktion unseres seelischen Wahrnehmungsapparates vorstellen wollte (Freud 1975, 369)

Wunderblock-analogien illustrerer treffende det som også er kjent som "den første topologiske modellen" hos Freud: Psykens måte å bearbeide, undertrykke og fortrenge inntrykk på. Bevisstheten er det som de fleste forbinder med uttrykket "å være seg selv bevisst". Mer interessant er førbevisstheten: Innholdet i førbevisstheten er ikke umiddelbart tilgjengelig, men kan nås gjennom konsentrasjon. Her finnes det som ligger godt bevart i hukommelsen, språket og tidligere ferdigheter. I ubevisstheten ligger alt det som ikke når frem til bevisstheten, arvelige drifter og undertrykte erfaringer som har oppstått gjennom konflikt med for eksempel over-jeg'et. Og her viser "Wunderblock"-bildet noe av sin suverenitet: Psykens voksplate tar imot alle inntrykkene, lagrer dem og glatter over dem slik at overflaten kan passere førbevissthetens sensur og i mange tilfeller dukke opp i bevisstheten.

Både vokstavlen og "Wunderblock" kan sies å tjene på hver sin måte som bilde på en teknologi som er ment å anskueliggjøre skjulte prosesser i menneskets bevissthet. Med andre ord, teknologien kan brukes til å synliggjøre indre, mentale prosesser i mennesket. I denne forstand er skriften også en teknologi som er ment å synlig- og ytterliggjøre menneskets indre prosesser, refleksjoner og tanker, et aspekt som utfoldes i neste avsnitt.

Dagboken – en privat skriveteknologi

Med dagboken tas steget fra de tankemodeller filosofien har brukt for å anskueliggjøre hvordan bevisstheten og refleksjonen er strukturert, over til de konkrete teknologier for selvrefleksjon. Teknologier henger imidlertid ikke i løse luften. De inngår alltid i større sammenhenger, slik man i medieteorien gjerne snakker om "medieøkologier". I forbindelse med dagboken og dens historie er det derfor relevant å fremheve en teknologi som har hatt en direkte forbindelse med dagboken, tidsmålere i form av pendelur og mindre armbåndsur. Den personlige dagboken, slik vi kjenner den fra 1600-tallet, er nemlig både forbundet med håndskriften og dens papir- og (fjær)pennteknologi og tidsteknologien og fremveksten av

moderne tidsmålingsteknologier som muliggjorde eksakte opptegetninger og nøyaktig tidfesting av hendelser. Begge nyvinningene fra denne tiden, dagbokskrivningen og det personlige uret, lar seg illustrere med et kjent brødrepar fra Nederland: Constantijn jr. og Christiaan Huygens. Den første var hoffsekretær og skrev så godt som daglig i dagboken sin fra 1688–1696 (Dekker 2007, 438). Broren, Christiaan, var urmaker og hadde revolusjonert tidsmålingen gjennom sin oppfinnelse av å erstatte pendelen i uret med en springfjær. De to brødrene, den ene dagbokskriver, den andre urmaker, personifiserer på hvert sitt vis 1600-tallets nye tidsoppfattelse (Ibid., 439).¹⁵

Det tidlige moderne individet, sier man gjerne, kjennetegnes av bevisstheten av sin egen individualitet, og denne nye individualiteten fant sitt skriftlige uttrykk i personlige jeg-fortellinger, gjerne reiseskildringer, som var ordnet kronologisk og berettet om individets tanker, følelser og erfaringer. Dagboken fungerer her som et slags personlig minnearkiv, og den samtidige fascinasjonen for utviklingen av teknologier for tidsmåling nedfeller seg i dagbokens nøyaktige dateringer og nedtegetninger av klokkeslett. Iblant angav Huygens nøyaktige tidsopplysninger, for eksempel da han våknet en natt klokken ett og ikke fikk sove mer (8. september 1695), eller da han skrev at han hadde snakket med noen i tre kvarter (19. juli 1694) (Ibid., 439).

Vi kan skille mellom dagbøker av offentlig og privat karakter. Reise-dagbøker var ment å bli lest av andre enn dagbokskriveren selv. Til den samme gruppen hører også skjønnlitterære dagbøker, som ofte gis ut etter forfatterens død. Til den andre gruppen hører de utallige dagbøkene som gjerne blir påbegynt i ungdomsårene, og som fyller det behovet å kunne ”si alt” til en ufarlig (fordi kjent) leser, men som også tilfredsstillende et sterkt narsissistisk behov. Dagboken blir personifisert som skriverens ”beste venn”, og innholdet blir behandlet med den største hemmelighet. Det finnes eksempler på hvor slike fortrolige dagbøker likevel er blitt publisert, som i Anne Franks tilfelle. Men det som jeg vil vektlegge her, er dagboken som en intim skriveteknologi der skriveren trer i dialog med

seg selv og sine tanker, drømmer og ønsker for å ytterliggjøre dem i skriftform. Skriveren har så muligheten til å bli leseren av sine innerste tanker fordi de står skrevet i dagboken, ordnet etter dag og år. Slik gjør den kronologiske og regelmessige fremstillingen av dagbokskriverens tanker dagboken også til et privat arkiv.

Når dagboken digitaliseres og publiseres på Internett, endres, differensieres og problematiseres den opprinnelige dagbokens skrivepraksis og skriveteknologi. Det første momentet, skrivepraksisen, er allerede Platon inne på når han påpeker skriftens spenningsfylte forhold til offentligheten:

Dette må du overveie og se opp for, slik at du ikke senere en gang kommer til å angre på det som du nå lar tilfalle uverdige. Det sikreste botemiddel mot det er ikke å skrive det ned, men å lære det utenat. Det er nemlig umulig å forhindre at det som blir nedskrevet, ikke dermed også blir utbredt (Platon 2004, bd IX, 156).

Å nedtegne og publisere noe man kunne komme til å angre på, kan ifølge Platon kun unngås ved at man ikke skriver det ned ettersom alt skriftlig uvegerlig har muligheten til å bli gjort kjent for en offentlighet. Platons formaning illustrerer et vesentlig aspekt i overgangen fra dagbokskriveren som skriver for skuffen og bloggeren som beretter om livet sitt på nettet.

I bloggens tilfelle kan det se ut til at Platons alvorsord om den publiserte skriften forskyves til å gjelde spenningen mellom det private og det offentlige, og tydelig kommer dette til uttrykk i en type bloggtekster som går under betegnelsen *nettdagbok*.¹⁶ Som enhver annen dagbok i papirformat, er det også i nettdagboken et *Jeg* som skriver om sine private opplevelser og følelser. Avsenderen har ikke like stort behov for å knytte sine opplevelser til utenforliggende nettsteder som for eksempel en avis-blogger. Å skrive dagbok på nettet utfordrer forholdet mellom det private og det offentlige og fremprovoserer noen spørsmål av prinsipiell natur: Hvor privat kan bloggeren skrive når ønsket er om å bli lest? Hvem utgjør leser-offentligheten til bloggeren?

Hvis det er slik Kittler hevder, at mediene stiller modeller til rådighet for å forklare menneskets erfaringer (Kittler 2002, 28), kan bloggens popularitet de siste årene anses som et tegn på at den er et redskap som virkeliggjør brukernes ønske om å publisere seg selv i en offentlighet. Det er ikke enkelt å anslå hvor mange blogger som finnes. Mange blogger som blir opprettet, blir ikke vedlikeholdt og oppdatert, eller det er rett og slett ”spam blogs, blogs created by marketers and spammers that are simply foils for search engines, full of garbled, machine-generated posts that link to Web sites that the spammers want search engines to see as popular” (Rettberg 2008, 29).¹⁷ Kun en liten del av denne offentlighet kan sies å være kjent for ”gjennomsnitts”- bloggeren. Bloggen ligger åpent for mange ukjente lesere som bloggeren ikke vet om, og dette er etter min mening et aspekt av det fundamentalt nye som bloggen tilbyr den private skriveren. Bloggeren bestemmer til en stor grad sin bloggs innhold og utseende og velger ut det han ønsker å publisere uten å vite sikkert hvem som kommer til å lese det. Bloggen kan således karakteriseres som en type personlig hjemmeside hvor bloggeren har muligheten til å publisere sine tanker i et rom som inviterer lesere til å bidra gjennom kommentarer (Rettberg 2008; Fagerjord i: Lüders m.fl. 2007, Serfaty 2004). Den personlige, ja ofte private, skrivestilen, som preger mange blogger, har derfor blitt karakterisert som online-dagbokskrivning.¹⁸

Når det gjelder det å kunne skrive en tradisjonell dagbok, regnes de teknologiske forutsetningene i dag for enkle og oversiktlige: Blanke ark, skriveredskap og – ikke minst – et gjemmested, eventuelt en lås. En digital dagbok som bloggen kan derimot bare opprettes ved hjelp av en datamaskin, tilhørende programvare og nettilkobling. Når en blogg først er opprettet, dvs. bloggens ”blanke ark” ligger foran brukeren, kan man se noen skrive teknologiske paralleller mellom den digitale dagbokformen og den tradisjonelle dagboken. Et berøringspunkt jeg vil trekke frem her, er påloggingsfunksjonen. Å måtte logge seg på sin ”egen” blogg, kan sammenlignes med å finne dagboken frem fra gjemmestedet og låse den opp. Brukernavnet og det tilhørende passordet er i dette perspektivet den

digitale gjenfinnings- og låsemekanismen for å åpne dagboken på nett. Bloggeren er på dette tidspunktet i en like privat skrivesituasjon som dagbokskriveren i enerom – dagboken er åpnet, og både bloggeren og dagbokskriveren skriver uten at andre kan lese det som skrives. Når dagboklåsen forstås som en lås som åpnes for å få tilgang til teksten, er parallellen med bloggens påloggingsrutine innlysende. Men dagboklåsen er også ment for å låse vekk teksten, skjule den for uvedkommende lesere. I dette perspektivet må vi forlate analogien til bloggens pålogging, for i stedet for å låse vekk og gjemme teksten, har bloggeren muligheten til å trykke ”publish” og offentliggjøre teksten sin for i prinsippet mange lesere. Parallellen mellom dagboklåsen og bloggens pålogging gjelder derfor kun i det øyeblikket skriveren (dagbokforfatteren og bloggeren) skaffer seg tilgang til teksten for å skrive.

Dagbokskriveren som skriver for hånd og slik sett profiterer av en tidlig innlært og internalisert skriveteknologi, har direkte kontakt med skriveunderlaget, og skrifttegnene er fysiske objekter som, ved feilskrivning, kan viskes bort eller strykes gjennom. På lignende måte skriver bloggeren i bloggens tekstredigeringsvindu. Det kan virke som om avstanden mellom den fysiske skriften og skriveren større, muligens både uoverskuelig og fremmedgjort. Skrivetegnene på tastaturet står riktignok i samsvar med tegnene som dukker opp på skjermen, men dens materialitet består kun av binære tallkombinasjoner. Binære tallkoder ligger mellom bloggerens tanker og den teksten som til slutt publiseres i bloggen. Det finnes et usynlig antall programmer som muliggjør tekstens synlighet. Dette gjelder selvsagt all symbolproduksjon på datamaskinen og er ikke forbeholdt en blogger som oppdaterer bloggen sin. ”Wir können schlichtweg nicht mehr wissen, was unser Schreiben tut” (Kittler 1993, 229). Når det likevel nevnes eksplisitt her, er det begrunnet i den observasjonen at skrivesituasjonen til henholdsvis den analoge og den digitale dagbokskriveren – så lik den enn måtte fortone seg ved første øyekast – synes å være fundamentalt forskjelligartet. Mens den analoge dagbokskriveren kan føle papiret han skriver på, fornemme hvordan ulike bokstaver og

ord høres ut, ja, til og med dyrke nærheten mellom tanken, følelsen og skriften ved å parfymere utvalgte tekstpassasjer, er bloggeren henvist til en teknologi som på nærmest klinisk sterilisert klikke-vis, forvandler tanken til en binær tallkombinasjon. Den taktilitet i bred forstand som preger den analoge skrivesituasjonen, er imidlertid ikke forsvunnet, men snarere erstattet av en ny taktilitet når man tar i betraktning hvordan mennesker knyttes følelsesmessig til for eksempel mobiltelefonen sin.¹⁹

Etter endt dagbokskriving kan vi nokså forenklet konstatere at den analoge dagbokskriveren avslutter skriveøkten sin ved å lukke igjen dagboken og legge den tilbake i skuffen, mens bloggeren trykker på "Publish" og sender teksten sin ut i en digital offentlighet der den legges ut med dato, klokkeslett og forfatterinformasjon øverst i bloggen. Først når bloggeren velger å publisere teksten, er den i prinsippet lesbar for alle som er pålogget og kjenner nettadressen til bloggen. Likevel må en ikke glemme at det finnes bloggverktøy som tilbyr ulike offentlighetsgrader. Bloggeren kan derfor bestemme om bloggposten skal kunne leses bare av ham selv, av venner eller hvem som helst. Tidfestingen av bloggpostene, bloggerens "signatur" og, som oftest, tilgjengeligheten for flere enn bloggeren selv, er, som jeg vil utfolde i neste avsnitt, også prinsipper som er kjent fra et annet kronologisk tekstformat: skipsloggen.²⁰

Loggen – en offentlig skriveteknologi

Likesom dagboken så også skipsloggen dagens lys på midten av 1600-tallet. Det var påkrevd av skipskapteiner å føre såkalte dagsregistre. Siden 1650-tallet ble dette gjennomført etter et fastlagt mønster (Dekker, op.cit., 446). Det ble altså laget en mal for hvordan oppteignelsen i skipsloggen skulle se ut. Ikke overraskende observeres på samme tid fremveksten av almanakken som en hendig liten bok med mange praktiske informasjonen om togtider, reisetider og handelsskipenes avgangstider (Ibid., 446). Når loggen fremheves som en av bloggens skriveteknologiske forgjengere, kan det på den ene siden begrunnes med loggens offentlige karakter, og, på den andre siden med den kjensgjern-

ingen at skipsloggen også er et produkt av den teknologien som muliggjorde den og bestemte dens utseende med henblikk på sekvensielle og daterte opptegetninger. Dertil hører i særlig grad instrumenter til tidsmåling – uunnværlig for å kunne bestemme lengdegradene til sjøs, og dermed spesielt ettertraktet i en tidsalder som var i ferd med å lage mobile klokker, men enda ikke hadde utviklet urverk som tålte påvirkningen fra sjøgangen. På 1600-tallet var sjødyktige klokker så etterlengtet at det ble utlyst dusør for den urmakeren som kunne lage et slikt ur, men det skulle gå flere tiår før det første pålitelige og driftssikre skipsuret ble konstruert (Ibid., 444).

Det som kjennetegner skipsloggen som skriveteknologi, er dens systematiske dokumentasjon av ytre forhold i protokollform. Rubrikkene i loggen representerer mange hundre års erfaring til sjøs, de er kategorier som har vist seg å kunne gi avgjørende informasjon om ytre faktorer som påvirker et skips ferd fra A til B. Temperatur, fart, vind og strøm er eksempler på slike kategorier som oppdateres eksakt og kontinuerlig underveis. Det er verdt å huske på at loggen i stor grad er avhengig av andre teknologier, som for eksempel klokke, kompass, sekstant, trekant, passer, kart, kritt og andre skriveredskaper, samt termometer og vindmåler – og ikke minst skrivetavler som ble brukt til notater og mellomregninger. Uten disse navigasjons- og skriveteknologiene ville loggen ikke kunne blitt oppdatert. Først etter dagens målinger av vind, vær og bølgehøyde kan dataene avleses og skrives i loggen. Hensikten med skipsloggen er å prøve å gi et så nøyaktig bilde av skipets posisjon og bevegelse at de dataene som føres inn, ikke er ment å endres eller manipuleres i ettertid. Loggen er altså fast forbundet med skipet – det finnes bare én logg per skip. Bare i et nødtilfelle skilles loggen fra båten – og da for å representere og dokumentere skipets ferd på land, for eksempel foran en havarikommisjon. En skipslogg utgjør altså en viktig ressurs i et skips historie, og er å anse både som et offentlig dokument og som et lagringsmedium for kapteinens og styrmannens registreringer.

I vår sammenheng kan loggen betegnes som et hypomnematisk dokument som kjennetegnes ved sin mobile karakter. Både dagboken og skipsloggen kan dermed betegnes som skriveteknologier som i kraft av nettopp sin teknologi gir uttrykk for tanker, registreringer og målinger.

På samme vis som skipsloggen er bloggen et sted for dokumentasjon av ytre forhold og et sted for krøniken, det vil si for registreringer av begivenhetene i deres kronologiske rekkefølge (Rettberg 2008, 17). Men bortsett fra den temporale orden som organiserer blogginnleggene i omvendt kronologisk rekkefølge, mangler bloggen like entydig definerte innholdskategorier som skipsloggen, som oppdateres etter regelmessige målinger. For eksempel fylles skipsloggens temperaturkategorier ut med målte verdier på bestemte klokkeslett. Riktignok er de fleste bloggutforminger slik vi kjenner dem i dag, laget etter en mal som tilbyr bloggeren å "fylle ut" informasjon i kategorier som "Om meg selv", "Mine interesser" eller "Andre blogger jeg leser" (Fagerjord i Lüders m.fl. 2007). Men bloggmalen er til forskjell fra skipsloggen uforpliktende på minst to måter: For det første pålegges bloggeren ikke å fylle ut kategorien "Om meg selv" og, for det andre, pålegges bloggeren vanligvis ikke å oppdatere bloggen regelmessig av et overordnet regime eller reglement.²¹ Mens det kan ha fatale følger om en kaptein unnlater å oppdatere skipsloggen – i tilfelle båten skulle gå på et skjær eller forlise – mangler bloggen denne dokumentasjonsfunksjonen, med mindre bloggen brukes i en pedagogisk kontekst der en kunne se for seg at manglende oppdatering kunne føre til skipbrudd, det vil si stryk på eksamen. Remedieringen av skipsloggen i bloggen viser seg ifølge det ovennevnte i den temporale orden, malstrukturen som avhengig av konteksten kan brukes enten uforpliktende eller forpliktende i bloggens tilfelle og, i tillegg, i dokumentets offentlige status. Skipsloggen er ikke et privat notat som dagboken, men en dokumentasjon over skipets ferdsel som skal kunne leses av andre instanser enn skipets styrmenn. Bloggen som ligger åpent på nettet, kan således også anses som et offentlig dokument som kan leses av andre, men innholdet i bloggen vil ofte synliggjøre den flytende grenseoppgangen mellom det

offentlige og private. Blogger som skrives i regi av aviser eller offentlige institusjoner, kan altså ses i sammenheng med skipsloggens karakter av offentlig dokumentasjon.²² I samme kategori faller også såkalte forskerlogger der forskere utvikler og deler ideer og prosjekter med likesinnete. En bloggpost er i denne sammenhengen utgangspunkt for en faglig diskusjon som føres i kommentarfeltene eller genererer nye bloggposter. På dette viset kan en forskerblogg bidra til vitenskapelighet i skjæringspunktet mellom et privat skrive-engasjement hos bloggeren og en lesende og kommenterende blogg-offentlighet.

Det finnes imidlertid enda et loggformat som etter mitt skjønn fortjener en viss oppmerksomhet i spørsmålet om etappene i bloggens fremvekst. I programmererkretser har det lenge vært vanlig skikk og bruk å gjøre bruk av en såkalt "versjonskontroll" mens et program utvikles og kjøres. Et slikt "versjonskontrollsystem" er for eksempel *Concurrent Versions System* som ble laget for å holde orden i en filstruktur, om det dreier seg om en kildekode til et program, konfigurasjonsfiler eller et katalogtre. En type versjonskontroll er helautomatiske logger som registrerer all aktivitet over tid, som for eksempel epostprogram som, usynlig for brukeren, registrerer all aktivitet i en epostkonto. Ved feilmeldinger kan så den systemansvarlige gå inn i versjonskontrollen og finne feilen ved å rekapitulere tidligere versjoner ved hjelp av metadataene. Slik blir versjonskontrollsystemet en loggbok som brukes til å holde styr på utviklingen av programmet.

En i denne sammenhengen enda mer relevant side ved versjonskontrollen er den muligheten den gir programmerere til å samarbeide om programmet som er under redigering eller utvikling. Hver bruker har sitt eget, unike brukernavn og sin egen versjon av filene liggende på sin maskin. Dermed kan filen endres uavhengig av hva andre brukere har gjort. Hvis flere brukere velger å jobbe med de samme filene samtidig, har CVS innebygget logikk for å kombinere de nye endringene ved opplasting. Bruken av CVS begrenser slik mange problemer som kan oppstå under vedlikehold av en filstruktur. Selv om mye av funksjona-

liteten ligger i selve programvaren i CVS, er brukerne medansvarlige for at medprogrammererne får den riktige informasjonen. Endringer blir nemlig gjerne kommentert slik at andre brukere lettere kan følge endringsprosessen innad i kildekoden.

Som skriveredskap i nettoffentligheten ivaretar bloggen således skriftens opprinnelige karakter: å formidle og lagre erfaringer, med andre ord, opptegnelse, om de befinner seg i en dagbok eller en logg, kan også anses som lagret informasjon, og lagringsbegrepet leder direkte over til det som behandles i det følgende: Arkivet.

Arkivet og bloggen

Arkivbegrepet som danner bakgrunnen for denne artikkelen, er inspirert av en lesning av Derridas *Archive Fever: A Freudian Impression* (1996) og av en aktualisering av arkivbegrepet gjennom medieteoretikerne Friedrich Kittler og Wolfgang Ernst (2002, 2006).

Gjennom skrijving er det mulig for mennesket å konservere, bearbeide og arkivere opplevelser og erfaringer – fiktive eller ikke-fiktive – for seg selv og for andre. Skrijving produserer tekst, som – takket være boktrykkerkunsten og dagens datateknologi – lett kan reproduseres og publiseres i utallige eksemplarer. En fortidig, historisk tekst kan derfor få mange lesere i nåtiden og fremtiden. Eller, sagt på en annen måte, skriveteknologien synes å motarbeide glemselen og bidra til å bevare nåtiden som fremtidens historie. Men utover det å være et medium for lagring, en arkiveringsteknologi, er skriften, også et medium for kommunikasjon og selvfremstilling.

Skrivingens rolle i overlevering av dokumenter begrenser seg imidlertid ikke til at skriften i seg selv er et lagringsmedium. Også måten de skrevne dokumentene har blitt oppbevart og organisert på, er en viktig del av skriveteknologiens funksjonsmåte. For, som Derrida trekker frem, hviler skriftens autoritet på en annen teknologi: Oppbevaringsplassen, eller *arkivet*. Det er arkivet og dets ”uskrevne” autoritet, som skal utfoldes i det følgende, og som vil innta en sentral plass under studiet av hvordan

bloggen inkorporerer og remedierer tidligere skriveteknologier. I forlengelsen av dette er det viktig å klargjøre etter hvilke prinsipper bloggen kommuniserer, fremstiller og – ikke minst – arkiverer refleksjonsinnholdet sitt.

De svært ulike arkiverings- og skriveteknologier som jeg har nevnt ovenfor, er ikke bare videreføringer av analogier fra Platons vokstavle til Freuds *Wunderblock*, men også ytterst konkrete *hypomnemata* i Foucaults forstand, utbredte og sentrale kulturteknologier. Alle disse teknologiene, hvor ulike de enn måtte fortone seg, deler det fellestrekket at de organiserer, systematiserer og representerer menneskets tanker – om det dreier seg om ideenes avtrykk i voksblokken, sansenes inntrykk i en *Wunderblock* eller tankenes manifestasjon og skriftliggjøring i en maritim logg, en privat dagbok eller, for den saks skyld, en html-kodet blogg.

Etymologisk sett viser arkivbegrepet en særegen semantisk opprinnelse. Arkhé-begrepet splittes i to: sted og bud. Gresk *arkheion* er stedet, huset der arkontene oppbevarer og bevokter offisielle dokumenter. Noen dokumenter oppbevares tilfeldig fordi de bare har havnet der, ”by virtue of a privileged *typology*” (Derrida 1996, 3). Det vil si at det ikke er innholdet som har gitt dem plass i arkivet, men at de ved en tilfeldighet har blitt lagt i arkivet.

Arkivet er også huset der arkivets vokter, arkonten, forvalter og utøver arkivet ut fra den autoritet han har blitt tildelt av polis. I grekernes tid ble offisielle dokumenter oppbevart i arkontenes hus, datidens riksarkiv. I tillegg til pliktene til å oppbevare dem, hadde arkontene også retten til å tolke dokumentene. Den arkontiske makten krever ikke bare at arkivet er lokalisert på en bestemt plass og er disponibelt for en hermeneutisk autoritet, men det kjennetegnes i tillegg av et strukturerende prinsipp, et ordensprinsipp. Dokumentene må samles, selekteres, identifiseres, klassifiseres, kort sagt forvaltes. Et arkiv er slik sett et uttrykk for makt, det er også et redskap for å intervensere i verden, til å styre og til å kontrollere.

Derridas anliggende i *Archive Fever* er å skille mellom arkivet og det som man gjerne blander det sammen med, nemlig minnet og ønsket om

å kunne vende tilbake til opprinnelsen. Arkivet er et skjæringspunkt mellom det topologiske og det nomologiske, plassen og loven, grunnlaget og autoriteten, skriver Derrida (Ibid.). Loven bestemmer hva som skal arkiveres, og arkivets topos bestemmer hvor og hvordan loven skal arkiveres. Dette gjenspeiler seg i den arkontiske makten som kjennetegnes av innsamling, identifikasjon og klassifikasjon av dokumentene, dataene. Men intet arkiv uten institusjonen og dens rom. Og intet arkiv uten lagringsmedia og deres materialitet med alt det som dette innebærer av begrensinger og muligheter. Og i den forbindelse blir det aktuelt å spørre om hvordan det stiller seg med dokumenter, hendelser som ikke havner i arkivet, eller som havner i arkivet for å bli gjemt bort – politisk farlige dokumenter og arkiverte dokumenter som er farlige for dem utenfor arkivet. Det utøves alltid vold mot dokumentene, og arkontene er i egenkap av arkivets beskyttere også arkivets voldsmenn. For eksempel gjennom et klassifiseringsprinsipp som gir noen dokumenter høyere prioritet eller viktighet enn andre, fremheves disse dokumentene, mens andre blir skjøvet til side. Merknader som *NB!*, *VIKTIG* skrevet på dokumenter, gjør noen dokumenter mer synlig og gir dem derved også høyere status. Viktigheten av det som er skrevet, er ofte sammenfallende med det som øyet faller først på, og i det henseende fungerer også bloggens tekststruktureringsprinsipp: Det sist skrevne innlegget plasseres øverst på siden.

Som jeg har vist ovenfor er arkivbegrepet ikke et entydig struktureringsprinsipp som lagrer og systematiserer informasjon interesseløst, det vil si etter et eller annet slags objektivt eller interesseløst prinsipp. Arkivet blir til for å tjene et formål; dette formålet er reflektert i dets ordningsprinsipper. Arkivet uttrykker en interesse og en hensikt, og ofte også makt. Det er i den hensikt at jeg ønsker å se på hvordan arkivet som et symbolsk og symboliserende, et ordnet og ordnende lagringsmedium, lagret i en materiell teknologi, påvirker og setter merker i den lagrete informasjonen.

Fremstillingen så langt har vist at det kan gjøres avtrykk, inntrykk, påtrykk og innskrift på et underlag, *subjektilet*, og i det henseende fungerer Wunderblock-analogien utmerket, både som teknologi og bilde på sjelens (Platon) og psykens arbeidsmåte (Freud). Voksplaten som tar imot tegn, sletter dem uten å utradere dem og gjemmer tegnene til senere bruk, jobber på lignende måte som den menneskelige psyken, som, nokså skjematisk uttrykt, lar inntrykkene feste seg og lagrer dem enten bevisst, lettere undertrykt i førbevisstheten, eller fortrenget i underbevisstheten.

I og med von Neumanns datamaskiner endrer lagringsteknologien seg grunnleggende, og dermed endres også arkiveringsteknologien. Datamaskinen lagrer både algoritmer og data som prosesseres, på samme plass. Det er derfor mulig for datamaskinen å endre sitt eget program mens den er slått på. Datamaskinen er med andre ord mottakelig for feedback og kan reagere på ny informasjon – og dette momentet gir et dynamisk moment til arkivet som ikke eksisterte i det klassiske arkivet eller arkontenes hus. I og med interaksjonen mellom program og lagret informasjon kommer et nytt aspekt inn i lagringsteknologien, og dette utgjør hovedforskjellen mellom et klassisk trykkbasert arkiv og digital lagring. I et datateknologisk perspektiv kan det tradisjonelle arkivet slik betegnes som *read only memory* – de trykte tekstene reproduseres gjennom lesingen uten å endres i sin representasjonsform. I motsetning til dette er leseren av en digital tekst aktiv – leseaktiviteten kobles direkte til feedback: "In multi-media space, however, the act of reading, that is the act of re-activating the archive, can be dynamically coupled with feedback" (Ernst 2006, 110).

En blogger kan velge å skrive kontinuerlig, slik vi har nevnt i eksemplet om nettdagboken, men han kan også sette inn lenker i teksten sin som gir leseren muligheten til å klikke seg ut av bloggen. Bloggen utfordrer således arkivet og dets materialitet, dets tekster, dokumenter og lagringsprinsipper, noe som Derrida allerede antyder, men i liten grad viderefører: Digitaliseringen av dokumenter og betydningen av de nye kommunikasjonsformene som har oppstått med datateknologien. Derrida

poengterer at psykoanalysen og dens arkiv neppe ville vært det den er hvis, for eksempel, epost hadde eksistert på Freuds tid. Dette vil også ha konsekvenser for den fremtidige psykoanalysen som vil arte seg annerledes nettopp på grunn av de nye teknologiene. Elektronisk post transformerer ifølge Derrida det offentlige og det private rommet, først og fremst grensen mellom det private og det offentlige. I tillegg utfordrer de nye teknologiene selve starten på arkivet: Hva er arkiveringens øyeblikk? Starten kan ikke lokaliseres i selve erindrings-prosessen, eller det levende minnet: "so-called live or spontaneous memory (mneme or anamnesis)" (Derrida 1996, 25), men snarere når minnet registrerer, finner et underlag, et substrat for å kunne bli lagret, funnet frem for repetisjon, trykking og publisering.

Det er muligens ikke så oppsiktsvekkende at Derrida får slike tanker mens han leser Freud og samtidig skriver på sin lille Macintosh, og man kan ha ham mistenkt for først og fremst å tematisere sine egne skriveerfaringer. Dette gjør imidlertid ikke hans innsikter prinsipielt ugyldige. Mens han produserer tegn på dataskjermen og lagrer dem ved et klikk, gjøres teksten tilgjengelig om igjen og om igjen. Datamaskinen fungerer altså som en (med Platons ord) lagringsprotese eller et lagringsmedium med sin spesifikke teknologi.

Innenfor lukkede digitale arenaer lever det "arkontiske prinsippet" i beste velgående, for eksempel i digitale bibliotek eller i såkalte *Learning Management Systems* (LMS). LMS er samlebetegnelsen for læringsplattformer som skal lette undervisningssituasjonen for studenter og lærere ved utdanningssituasjoner, men brukes også innenfor næringslivet og bedrifter som fokuserer på e-læring i bedriften sin (Håland 2008). Selve oppbyggingen av et LMS kan minne om et *arkheion*, en plass der dokumenter oppbevares, klassifiseres og tolkes. Et slikt lukket rom illustrerer det historiske skjemaets fremtid: *avenir*. Ethvert arkiv, for eksempel ved oppretting av mapper på PC'en er laget på grunnlag av våre forventninger og fordommer. Vi oppretter nye mapper etter behov og etter forestillinger om deres nødvendighet, men på et tidspunkt svarer

disse forventningene ikke lenger til realitetene, og vi oppretter nye mapper – fremdeles innenfor det som forventes av fremtidig bruk. Mot denne fremtidsoppfatningen setter Derrida *l'à-venir* som betegner det kontingente, det vil si bruddet med de forventningene vi hadde, ikke nødvendigvis tilfeldig, men det kaster om på for eksempel arkivet.

I denne sammenhengen kan bloggen karakteriseres som et tradisjonelt arkiv som lagrer og systematiserer alle tekstene som publiseres i den. Hver bloggpost får en unik nettadresse, en permalenke, som letter søkefunksjonen etter den. Bloggpostene lagres i en på forhånd programmert arkivfunksjon som sorterer tekstene kronologisk. Men samtidig motarbeider hver blogg sin egen systematikk ved å åpne muligheten for hypertextualiteten som synliggjør det fundamentalt nye i bloggen qua digital teknologi. En hypertekst byr på nye utfordringer for leseren som er vant til å lese en tekst lineært. Det kan imidlertid være misvisende å bruke linearitetsprinsippet som neste forskjellsmarkør i karakteristikken av hypertextens lesbarhet. Leseren av trykte tekster er fra før vant med ikke-lineær lesing fra eksempelvis leksikonartikler eller fagtekster som inneholder fot- eller sluttnoter (Aarseth 1997). En blogg med mange lenker ut av sin egen tekst lager riktignok små brudd eller kontingente avbrekk i leseprosessen og stiller spørsmålet: Hvor starter teksten, og hvor slutter den? Blogg som hypertekst problematiserer i dette perspektivet ikke kun den brutte lineære leseprosessen, men kan også ses på som et eksempel på hypertekst der hyperlenkene oppfattes som retoriske komponenter:

Rather than defining hypertext as a particular non-linear narrative form, we can consider hypertext as characterized by the hypertextual link: *a rhetorical device characterized by the possibility of a user/reader-activated mechanized jump from one node to another based on the use of electricity* (Dalgaard 2004, 148).

Hver nettside eller node er slik sett en del av en hypertekst som ikke kan kontrolleres eller administreres i sin helhet. En bloggside kan dermed betraktes som et digitalt partitur, et digitalt tankekart som inneholder

ulike retoriske komponenter (hyperlenker) som igjen tillater leseren å kombinere kartets ”koordinater” (hyperlenker) etter ønske.

Slik kan bloggen på den ene siden ses på som et verktøy som inneholder arkontiske prinsipper slik de ble praktisert av grekerne, og muligens i enda høyere grad når vi også betrakter forholdet mellom det offentlige og det private rommet. De greske arkontene samlet og katalogiserte dokumentene i private hus (*arkheion*). På lignende vis samles og arkiveres bloggposter i selve bloggen, bloggerens ”private” *arkheion*, frem til det øyeblikket bloggeren bestemmer seg for å publisere. Først nå blir dokumentene tilgjengelige for andre lesere, som riktignok ikke kan redigere dem (med mindre de er invitert i bloggen som medforfattere), men de kan kommentere dem. På den andre siden motarbeider bloggen det statiske arkivets forutsigbarhet og fremstår som et *dynamisk* arkiv,

eine arbeitende Struktur..., in der nicht erst der konkrete mediale Körper (Buch, Akte, Bild), sondern schon seine Vorstufen, ein realer Fundus von Entwürfen auf Abruf harren. Dynamisch erzeugte Information ist die Signatur des Internet, während die Benutzer des klassischen Archivs bisher überwiegend auf *statische* Informationen zugegriffen haben (Ernst 2002, 134).

I dette perspektivet kan en blogg ikke betegnes som en ”konkret medial kropp” slik Ernst karakteriserer for eksempel bokmediet. Bloggposter er snarere en samling utkast, basert på dynamisk implementert informasjon som kan redigeres og slettes etter ønske.

I Internettets mangfold utfordres arkivbegrepet når det tenkes på tradisjonelt vis som systematisert og statisk fremtidshorisont, eller, for å bruke Derridas betegnelse for den forventede eller bestemte fremtid, *l'avenir*, det vil si den skjematiske fremstillingen av forventninger. Bloggteknologiens temporalitet kan kanskje med større hell betegnes som ”l'à-venir” i Derridas forstand, det vil si som en ubestemt fremtidshorisont, åpen mot ubestemtheten, ”den fremtid som skal komme” (Derrida 1996). Bloggteknologien bekrefter og saboterer på samme tid et

arkivsystem som ønsker å gjøre bloggen søkbar, systematisk og forutsigbar. Dette tosidete og ambivalente aspektet ved bloggen kan også beskrives i forhold til en tidsakse gjennom "janusansiktets" metafor. Janusansiktet består som kjent av et ansikt som vendes mot fortiden og ett som vendes mot fremtiden. Bloggens fortidsansikt kan i denne sammenhengen tilskrives dens forespeiling av en tradisjonell og statisk arkivstruktur som tilbyr blogggen et virtuelt og søkbart skrive- og lagringsrom, ikke ulikt Windows' skrivebordsmetaforikk som Wolfgang Ernst karakteriserer som "einen anachronistischen Archaismus und Archivismus... aus alteuropäischen Zeiten der Sekretäre und Büros" (Ernst, op.cit., 136). Bloggens fremtidsansikt retter seg derimot mot en ubestemt fremtid gjennom funksjoner som motarbeider det tradisjonelle arkivet. Bloggens grunnleggende struktur, hyperteksten, gjør en statisk arkivtanke sårbar i forhold til leserens ønske om forutsigbarhet. En hyperlenke som viser til et nettsted er et potensielt "farvel" til bloggen hvis leseren ikke klikker seg tilbake til bloggen eller åpner den nye nettsiden innenfor samme nettleservindu.

Selv om en kan si at de store serverne på Internett er "plassen", *topos*, der arkivet manifesterer seg, blir dette lagringsprinsippet underminert av koplings- og kopieringsmulighetene. Dokumentet som lastes opp en plass, kan etter en stund finnes som kopi på flere andre servere. Forenklet sagt er arkiveringsprinsippet her underlagt selvstendige tekniske løsninger: Programmer som sorterer, lagrer og klassifiserer dokumenter. Internettarkiveringen foregår altså ikke lenger etter ett arkontisk prinsipp, men motarbeider seg selv: "The archive always works, and *a priori*, against itself" (Derrida, op.cit., 12). Dermed må topostanken vike forestillingen om en ny type elektronisk lagringsplass, en "topologisk konfigurasjon": "Die Krake der elektronisch übertragbaren Speicher heißt Internet und verheißt digitale Archäologie...Cyberspace ist nicht einmal ein Raum, sondern vielmehr eine topologische Konfiguration" (Ernst 2002, 131). Internett, forstått som "topologisk konfigurasjon" manifesterer seg også i det teknologisk betingete lagringsprinsippet der dokumenter ikke lenger

arkiveres på fysiske hyller og reoler, men i stedet er koblet til symbolske adresser:

Access to texts (and archives) is [...] no longer connected with their physical location, but is instead connected with their symbolic address on the Internet. Or in other words: the name of the archive and its web address are significant, while its actual geographic location in terms of access is irrelevant (Dalgaard 2004, 146).

Bloggen kan slik sett karakteriseres som et eksempel på et digitalt arkiv som anvender andre former for temporalitet og strukturingsprinsipper enn tidligere arkiv, mer presist, bloggen er ”posten” for ”topologisk konfigurasjon”.

Bloggens ”multistabilitet”

I dette topologiske ”ikke-rommet” er det, slik problemstillingen innledningsvis antyder, en utfordring å bestemme entydige premisser for den refleksjonen som foregår i bloggene. Bloggens reaktualisering og remediering av så vel dagbok, skipslogg og arkiv er samtidig også en reaktualisering og remediering av *hypomnemata* i Foucaults forstand. Så vel det remedierende som dynamiske aspektet ved bloggen danner slik sett en sentral teknologisk forutsetning for refleksjonsarbeidet som foregår i bloggene. Bloggens teknologiske strukturer og funksjoner, det være seg malstrukturen, arkivfunksjonen og hyperlenkingen betinger både remedieringen av tidligere skrive-teknologier og bloggpostene som skrives og lagres.

Teknologiens rolle oppfattes dog ikke her som determinerende faktor. For å gjøre det klarere hvordan jeg tenker dette, vil jeg trekke inn Don Ihdes begrep om ”multistabilitet” (Ihde 2002). Dette begrepet beskriver sammenhengens (i vid forstand) betydning for hvilke aspekter – *trajectories* – ved en gitt teknologi som utvikles, videreføres og stabiliseres over tid (Ihde 2002, 106). Dette begrepet kan etter mitt skjønn også tjene til å belyse bloggteknologiens forskjellige historiske realiseringer eller ”trajectories” (Ibid.) og dermed også gi en utdyping av et dynamisk sjangerbegrep.

Ihdes begrep om multistabilitet innbefatter både historiske og strukturelle aspekter ved teknologi, det vil si, både bruken av teknologien og teknologien selv. For å kunne lokalisere de stabiliserende elementene i bloggens utviklingshistorie er det nærliggende å se på hvordan dens aktuelle utforming springer ut av de tidlige nettsidene på 90-tallet og av hvordan denne teknologien ble anvendt og tilpasset egne interesser og formål – altså appropriert – av brukerne. Side om side med publiseringen av de første hjemmesidene oppsto nemlig også nettsider som mer eller mindre systematisk samlet lenker og ledsaget dem med korte personlige kommentarer som anbefalinger til eventuelle lesere. ”The original weblogs were link-driven sites. Each was a mixture in unique proportions of links, commentary, and personal thoughts and essays” (Blood 2000). Forskningslitteraturen synes å være samstemt i å fremheve starten for bloggen nettopp i denne typen lenkesamling som vi har vært inne på tidligere.

Formen for kommenterte logger utgjør etter min oppfatning også et viktig bidrag til bloggens historiske utvikling. Vi har tidligere nevnt versjonskontrollfunksjoner, og flere av dem er gjenkjennbare i bloggteknologien: Pålogging med eget brukernavn, kommentering og den tidsmessige loggføringen av skrevne innlegg. Slik demonstreres også tydelig forbindelsen bakover til funksjonene til tidligere historiske former for loggføring, ikke minst de maritime.

Men det er ikke kun versjonskontrollen som videreføres av bloggteknologien. Parallelt med teknologiens utvikling aktiveres loggsjangeren hos brukerne. Dermed kan Ihdes begrep om multistabilitet utvides ved å integrere sjangermessige ”trajectories”. Teksten som produseres som følge av forventningsaspektet, kobles til en sjanger, og enhver etterfølgende tekst som skriver seg inn i tråd med denne sjangerforventningen, stabiliserer sjangeren over tid; med andre ord, retorikkens begrep om sjangerforventning innbefatter både multistabilitet og ”trajectory”. Bloggeren som velger å bruke denne teknologien til å publisere tekst, realiserer ifølge disse betraktningene i utformingen av sin blogg *både* en av teknologiens ”trajectories” og en av retorikkens sjangerforhandlinger. Sjanger-

forhandlinger og realiseringer av ulike "trajectories" forekommer altså side om side og synliggjør både teknologiens og sjangerens dynamiske aspekt. En dagbokblogg vil for eksempel kunne inneholde elementer av andre sjangrer og dermed åpne for dynamiske sjangerforhandlinger (Derrida 1994, 260) selv om hovedsjangeren, den "partially determined trajectory" i retorisk og teknologisk forstand, uttrykker bloggens tendens mot stabilitet.

I eksemplet med versjonskontrollen er det loggsjangeren (skipsloggen, men også prosjektlogger av ymse slag etc.) som brukes som grensesnitt mellom bruker og teknologi og på denne måten stabiliseres og videreføres i bloggen. Loggskrivning i blogg er slik med på å stabilisere bloggen som offentlig og dialogisk tekstkultur. Det vil si at loggen kan ses på som én mulig realisasjon av bloggens multistabilitet, dagboken og arkivet en annen.

Dagbokfunksjonen til bloggen kan også betraktes som "trajectory" som stabiliserer seg over tid i en kontekst som legger til rette for denne type tekstproduksjon. Denne konteksten kan beskrives som ønske om økt deltakelse og selvframstilling av individet (narsissisme) i den offentlige sfæren slik den kan sies å ha blitt initiert av de første reality-tv-sendingene (Miller & Shepherd 2004). I bloggteknologien tilbys enkeltindividet en teknologi som altså muliggjør en "trajectory" som kan omskrives som narsissistisk deltakelse i offentligheten.

Ihdes begrep om "trajectory" gir også et oppklarende perspektiv på det jeg har omtalt som bloggens arkivstruktur. Om blogg qua "logg" befinner seg i skjæringspunktet mellom sjanger og skriveteknologi, er dens aktuelle format og de praksiser som ledsager dette, også et uttrykk for et vekselspill mellom teknologiske muligheter og sjangermessige appropriasjoner. Denne utviklingen har, som jeg har vist, sine historiske røtter i den tidlige skriveteknologiens ulike lagringsuttrykk, og strekker seg slik kort sagt, fra hypomnemata til hypertekster. I den tidligere gjennomgangen av arkivbegrepet som trekker vekslers på Jacques Derridas betraktninger over arkivet, handlet det nettopp om å synliggjøre hvordan bloggen

kombinerer ulike sjangerforventninger og "trajectories" i en teknologisk kontekst. I dette perspektivet er bloggen nettopp et uttrykk for Ihdes begrep om teknologiers multistabilitet, det vil si hvordan sjangre og "trajectories" til enhver tid er gjenstand for forhandlinger som destabiliserer og restabiliserer dem. Slik sett er teknologien, som sjangeren, en åpen prosess ettersom den alltid realiseres i møtet med bruk og misbruk, konformitet og kreativitet.

Konklusjon

I denne artikkelen har jeg diskutert hvordan skrivingens rolle i produksjonen og overleveringen av refleksjonstekster ikke begrenser seg til at skriften i seg selv er et refleksjons- og lagringsmedium, men at måten de skrevne dokumentene har blitt produsert, oppbevart og organisert på, også utgjør en viktig del av skriveteknologiens funksjonsmåte. Skrive-teknologien som sto i fokus, var bloggen, og ved å undersøke bloggens sjangermessige og skriveteknologiske forgjengere – dagboken, loggen og arkivet – ble det tydelig hvordan alle disse teknologiene, så ulike de ved første blick enn måtte fortone seg, deler det fellestrekket at de produserer, representerer og organiserer menneskets tanker gjennom skrift og slik sett legger premissene for den refleksjonen som foregår i bloggen.

På denne måten er det nærliggende å fremsette den påstand at bloggens fundamentalt nye bidrag som skriveteknologi manifesterer og – med Ihdes bidrag – stabiliserer seg i det digitale møtet mellom de ovennevnte erindrings- skrive- og lagringsteknologiene.

Ruth Grütters er norsk- og tysklektor og har undervist på videregående skole, universitet og høyskole. Dessuten holder hun jevnlig etterutdanningskurs for lærere i pedagogisk bruk av IKT. Hun har tatt PhD-graden med avhandlingen Refleksjon i blogg. Ruth er førsteamanuensis i norsk ved lærerutdanningen i Trondheim, Høgskolen i Sør-Trøndelag. E-post: ruth.grutters@hist.no

Noter

1. Jf. Coulmas (1989)
2. <<http://jilltxt.net/>> [2010-07-22].
3. Det er verdt å legge merke til at de første bloggerne var praktikere fra et programmerings- og nettdesignmiljø og ikke fra en snever akademisk virksomhet.
4. <http://www.dooce.com/archives/daily/02_26_2002.html> [2010-07-22].
5. <<http://kottke.org>> [2010-07-22].
6. Jf. Stone, B (2003), Stauffer, T. (2002), Bausch, P., Haughey, M., Hourihan, M. (2002).
7. I 2002 disserterte Serfaty med avhandlingen *L'Internet en politique, des Etats-Unis à l'Europe* (Serfaty 2002).
8. Jill Walker Rettberg argumenterer for at blogg er et medium: "A game made in Flash is thus using a different medium, with different constraints and affordances, from a video edited in iMovie and uploaded to YouTube. In this sense of the word, blogs are a medium, not a genre" (Rettberg 2008, 20).
9. I avsnittet om skrive-teknologiens premisser diskuteres mediebegrepet mer utførlig og relatert til teknologibegrepet.
10. Bloggpotensialets ulike realiseringer diskuteres senere i lys av Ihdes multistabilitetsbegrep.
11. Billedhuggeren Lysippos fremstilte guden Kairos som yngling med lite hår på bakhodet. På tysk finnes ordtaket: "Die Gelegenheit beim Schopfe packen", med andre ord grip sjansen mens den er der. Når det rette øyeblikket har passert, er det for sent. Da har hodet passert, og det skal godt gjøres å få tak i et glatt bakhode.
12. Diskursbegrepet ble opprinnelig brukt som "samtale", men i dagens litteraturvitenskap har begrepet fått en videre betydning som "utsigelse" eller "tekst". (Aaslestad 1999, 7). Hos Miller & Shepherd brukes diskursbegrepet verken i den snevre, opprinnelige eller den litteraturvitenskapelig forankrete betydningen, men hos henne kan "diskurs" snarere beskrives som "meningsskapende samhandling" (Miller & Shepherd 2004).
13. "Denn was Thomas "abstrakt" nennt, ist es in Wahrheit so wenig, daß er auch den Paulus-Satz, wir sähen jetzt wie durch einen Spiegel, einst aber von Angesicht zu Angesicht (1. Kor. 13,12) zu nunc videmus ut in speculo umschreiben kann" (Kittler 2003, 196).

14. Det finnes imidlertid medieteoritikere som argumenterer på motsatt vis og fremhever den trygge lagringsevnen til den digitale teknologien, som for eksempel Matthew G. Kirschenbaum (2008).
15. Fra innledningen: „... [Sie] waren beide auf ihre Art Experten in 'time sharing', der eine als Erfinder von Uhren, der andere als moderner Tagebuchschreiber“ (Dekker 2007, 445f.).
16. Jf. f.eks.: <<http://nettdagbok.no>> [2010-07-22].
17. En søkemotor som technorati.com registrerer aktive blogger, og i august 2008 registrerte comScore MediaMetrix 77.7 millioner bloggere i USA. Sammenlignet med 41 millioner facebook-brukere og 75,1 millioner Myspace-brukere utgjør bloggerne i denne oversikten det største antallet av den totale Internetoffentligheten (comScore MediaMetrix 2008).
18. Vi ser her bort fra bloggtyper innenfor f.eks. avissjangeren som remedierer sportssiden, kultursiden og lignende.
19. Jf. Manovichs diskusjon i ”The Practice of (Media) Life.” (Manovich 2008).
20. For et differensiert syn på signaturbegrepet jf. Derrida/Kittler (2000, 11ff.)
21. I undervisningssammenheng kan likevel læreren inneha rollen som overordnet reglement når elevene eller studentene pålegges å blogge.
22. For eksempel har rektor ved Universitetet i Trondheim sin egen blogg: <<http://commonweb.ntnu.no/rektors-side/>> [2010-07-22].

Litteratur

AARSETH, ESPEN (1997). *Cybertext: Perspectives on Ergodic Literature*. Baltimore: Johns Hopkins U.P.

AASLESTAD, PETTER (1999). *Narratologi: En innføring i anvendt fortelle teori*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

BAUSCH, PAUL, MATTHEW HAUGHEY & MEG HOURIHAN (2002). *We Blog: Publishing Online with Weblogs*. Indianapolis, IN: Wiley Pub.

BLOOD, REBECCA (2000). *Rebecca's Pocket*. <http://www.rebeccablood.net/essays/weblog_history.html> [2010-01-06]

BOLTER, JAY DAVID & RICHARD GRUSIN (2001). *Remediation: Understanding New Media*. Cambridge, MA.: MIT Press.

BOLZ, NORBERT (1993). *Am Ende der Gutenberg-Galaxis: Die neuen Kommunikationsverhältnisse*. München: Fink Verlag.

CHARTIER, ROGER (2007). *Inscription and Erasure: Literature and Written Culture from the Eleventh to the Eighteenth Century*. Philadelphia: U. of Pennsylvania P.

COULMAS, FLORIAN (1989). *The Writing Systems of the World*. Oxford: Blackwell.

DALGAARD, RUNE (2004). "Scholarly Collections on the Web: Media Recon-figurations at Play." *HUMAN IT* 7.2: 138-170. <http://etjanst.hb.se/bhs/ith/2-7/rd.pdf> [2010-01-06]

DEBRAY, RÉGIS (1996). *Media Manifestos: On the Technological Transmission of Cultural Forms*. London: Verso.

DEKKER, RUDOLF (2007). "Zeitmessung und Tagebuchführung im 17. Jahrhundert." *Scripta volant, verba manent: Schriftkulturen in Europa zwischen 1500 und 1900*. Red. Alfred Messerli & Roger Chartier. Basel: Schwabe Verlag, 431–447.

DERRIDA, JACQUES & FRIEDRICH KITTLER (2000). *Nietzsche – Politik des Eigennamens*. Berlin: Merve Verlag.

DERRIDA, JACQUES (1994). "Das Gesetz der Gattung." *Gestade*. Wien: Passagenverlag, 245–283.

DERRIDA, JACQUES (1996). *Archive fever: A Freudian Impression*. Chicago: U. of Chicago P.

DERRIDA, JACQUES & PAULE THÉVENIN (1998). *The Secret Art of Antonin Artaud*. Cambridge, MA: MIT Press.

ERNST, WOLFGANG (2002). *Das Rumoren der Archive: Ordnung aus Unordnung*. Berlin: Merve Verlag.

ERNST, WOLFGANG (2006). "Dis/continuities: Does the Archive Become Metaphorical in Multi-Media Space?" *New Media, Old Media: A History and Theory Reader*. Red. Wendy Hui Kyong Chun & Thomas Keenan. New York: Routledge, 105–123.

FAGERJORD, ANDERS (2007). "Å skape fra en mal: Preskripter i personlige medier". *Personlige Medier: Livet mellom skjermene*. Red. Marika Lüders, Lin Prøitz, Terje Rasmussen. Oslo: Gyldendal, 164–185.

FOUCAULT, MICHEL (1984). *The Foucault Reader*. Red. Paul Rabinow. New York: Pantheon.

FREUD, SIGMUND (1975). *Psychologie des Unbewussten*. Frankfurt am Main: Fischer Verlag.

GENETTE, GÉRARD (1997). *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Cambridge: Cambridge U.P.

GREEN, JAMES N. & PETER STALLYBRASS (2006). *Benjamin Franklin: Writer and Printer*. New Castle, DE: Oak Knoll.

- HÖRISCH, JOCHEN (2001). *Der Sinn und die Sinne. Eine Geschichte der Medien*. Frankfurt am Main: Die Andere Bibliothek/Eichborn.
- HÅLAND, ERNA (2008). *Verktøy, symbol og mote: En studie av innføring av Learning Management System (LMS) i Statoil*. Trondheim: NTNU-tryck. Diss. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- IHDE, DON (2002). *Bodies in Technology*. Minneapolis, MN: U. of Minnesota P.
- KIRSCHENBAUM MATTHEW, G. (2008). *Mechanisms: New Media and the Forensic Imagination*. Cambridge, MA: MIT.
- KITTLER, FRIEDRICH (1985). *Aufschreibesysteme 1800-1900*, München: Wilhelm Fink.
- KITTLER, FRIEDRICH (1986). *Grammophon, Film, Typewriter*. Berlin: Brinkmann & Bose.
- KITTLER, FRIEDRICH (1993). *Draculas Vermächtnis: Technische Schriften*. Leipzig: Reclam.
- KITTLER, FRIEDRICH (2002). *Optische Medien: Berliner Vorlesungen 1999*. Berlin: Merve.
- KITTLER, FRIEDRICH (2003). "Zahl und Ziffer." *Bild- Schrift-Zahl*. Red. Sybille Krämer & Horst Bredekamp. München: Wilhelm Fink.
- KJELLBERG, SARA (2009). "Blogs as Interfaces Between Several Worlds: A Case Study of the Swedish Academic Blogosphere." *HUMAN IT* 10.3: 1-45. <http://etjanst.hb.se/bhs/ith/3-10/sk_eng.pdf> [2010-01-06]
- LIDDELL, HENRY G & ROBERT SCOTT (1968). *Greek-English Lexicon*. Oxford: The Clarendon Press.
- MANOVICH, LEV (2001). *The Language of New Media*. Cambridge, MA: MIT.
- MANOVICH, LEV (2008). "The Practice of Everyday (Media) Life." <http://www.manovich.net/DOCS/manovich_social_media.doc> [2010-07-07].

MCLUHAN, MARSHALL (1987 [1964]). *Understanding Media: The Extensions of Man*. London: Ark.

MERHOLZ, PETER (2002). "Play With Your Words." <<http://www.peterme.com/archives/00000205.html>> [2010-07-07].

MILLER, CAROLYN R. & DAWN SHEPHERD (2004). *Bloggng as Social Action: A Genre Analysis of the Weblog*. <http://blog.lib.umn.edu/blogsphere/bloggng_as_social_action_pf.html> [2010-01-06].

PLATON (2004). *Samlede verker*. Oslo: Vidarforlaget.

RETTBERG, JILL WALKER (2008). *Bloggng*. Cambridge: Polity.

RITTER, JOACHIM (1992). *Historisches Wörterbuch der Philosophie*. Basel: Schwabe.

SERFATY, VIVIANE (2002). *L'Internet en politique, des Etats-Unis á l'Europe*. Strasbourg: P.U. de Strasbourg.

SERFATY, VIVIANE (2004). *The Mirror and the Veil: An Overview of American Online Diaries and Blogs*. Amsterdam: Rodopi.

STAUFFER, TODD (2002). *Blog on: An Essential Guide to Building Dynamic Weblogs*. New York: McGraw-Hill/Osborne.

STONE, BIZ (2003). *Bloggng: Genius Strategies for Instant Web Content*. Indianapolis, IN: New Riders.

TØNNESSON, JOHAN L.(2008). *Hva er sakprosa*. Oslo: Universitetsforlaget.

WALKER, JILL (2005a). "Weblog." *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. London: Routledge. 45.

WALKER, JILL (2005b). "Weblogs: Learning in Public." *On The Horizon* 13.2: 112–118.